

VÄLJAVÕTE

Ärisaladus välja jäetud (tähistatud ...)*

Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti
kindlaksmääratud asukohas
masstoodete keskse juurdepääsu hulgiturul
märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks
tunnistamise otsuse kavandi

Lisa 1

**Kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgituru piiritlemine,
analüüs,
märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnistamise
kavand**

Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet

16. juuni 2023

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS.....	4
1.1 ÜLDINE ÕIGUSLIK RAAMISTIK	4
1.2 KOLME KRITERIUMI TESTI RAKENDAMISE ALUSED	6
1.3 KOOSTÖÖ KONKURENTSIAMETIGA	6
1.4 RIIGISISENE KONSULTEERIMINE	6
1.5 KONSULTEERIMINE EUROOPA KOMISJONI, EUROOPA SIDEAMETI JA EL LIIKMESRIIKIDE SIDETURU REGULAATORITEGA.....	6
2. TURU PIIRITLEMINE	7
2.1 TURU PIIRITLEMISE PÕHIMÕTTED JA MEETODID.....	7
2.1.1 Turgude seotus.....	8
2.1.2 Turu geograafilise käibimisala piiritlemise põhimõtted	9
2.2 LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURU PIIRITLEMINE	10
2.2.1 Teenuse turu määretlemine.....	10
2.2.1.1 Lairibateenuse kasutamise otstarve ja tehnoloogiad.....	12
2.2.1.2 Kokkuvõtte lairibateenustele juurdepääsu jaeturu konkurentsitingimuste geograafilise piiritlemise analüüsist ..	13
2.2.2 Lairiba juurdepääsu hulgituru seotus teiste turgudega	16
2.2.3 Teenuse asendatavuse analüüs	17
2.2.3.1 Sidevõrgus kohaliku juurdepääsu hulgiturg	17
2.2.3.2 Sidevõrgu erivõimsustele juurdepääsu hulgiturg ja valguskaabli kiu rendi teenus	17
2.3 PÜSIVÕRGUS LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURU GEOGRAAFILINE KÄIBIMISALA	18
2.4 TURUOSALISED.....	19
2.5 PÜSIVÕRGUS LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURG	20
3. KOLME KRITERIUMI TEST.....	22
3.1 KOLME KRITERIUMI TESTI TÄITMINE	23
3.1.1 Kõrgete struktuursete, õiguslike või regulatiivsete turule sisenemise tõkete esinemine	23
3.1.2 Turustruktuur, mis ei võimalda tõhusa konkurentsi saavutamist ettenähtud ajavahemiku jooksul	24
3.1.3 Ainult konkurentsioiguse kohaldamine ei ole piisav väljaselgitatud turuhäire(te) kõrvaldamiseks	31
4. TURUANALÜÜS JA MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJA MÄÄRAMINE .	32
4.1 TURUANALÜÜSI JA MTE MÄÄRAMISE EESMÄRK JA ALUSED	32
4.2 KONKURENTSI HETKEOLUKORD	35
4.2.1 Turuosad.....	36
4.2.2 Infrastruktuur ja investeeringud	38
4.2.2.1 Sidevõrgu infrastruktuur	38
4.2.2.2 Investeeringud sidevõrgu infrastruktuuri	40
4.3 POTENTSIAALNE KONKURENTS.....	42
4.3.1 Kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle	42
4.3.2 Pöördumatud kulud.....	42
4.3.3 Mastaabisääst	43
4.3.4 Vertikaalne integratsioon.....	43
4.4 TASAKAALUSTAV OSTJA JÕUD LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURUL.....	44
5. MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJAKS TUNNISTAMINE.....	45

KOKKUVÕTE

1. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (edaspidi TTJA) piiritles kooskõlas ESS § 43 lõikega 1, toote- ja teenuseturgude soovitusel punktiga 22 ning turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste alajaotusega 2 kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiteenuse turu (edaspidi lairiba juurdepääsu hulgiturg).
2. Lairiba juurdepääsu hulgiteenus võimaldab sideettevõtjal, kes ei oma sidevõrku, pääseda teise sideettevõtja võrgu keskest juurdepääsupunktist lõppkasutajale lairiba jaateenuseid pakkuma.
3. Turu piiritlemise tulemusel jõudis TTJA järeldusele, et lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad lairiba juurdepääsu hulgiteenused, mida osutatakse või mida on võimalik osutada elektroonilise side püsivõrgu (ülekandevõrk ja juurdepääsuvõrk) vahendusel.
4. Lairiba juurdepääsu hulgiteenus on vajalik, et osutada lõppkasutajatele lairiba jaateenuseid teisele sideettevõtjale kuuluva võrgu vahendusel.
5. Lairiba jaateenuseid tarbivad kliendid eelkõige interneti, e-kirjade, uudiste, sotsiaalvõrgustike, e-kaubanduse, e-panganduse, mängude, TV, kontori- ja kodutöö jms veebilehtede, portaalide ja rakenduste kasutamiseks.
6. Piiritletud turu geograafiline käibimisala on Eesti Vabariigi madala konkurentsi tasemega piirkond, mille moodustub kogu Eesti maismaa territooriumist e piirkond B, millest on välja arvatud kõrge konkurentsi piirkonnad A geograafilised algüksused. Piirkonnad A ja B tuvastati lairiba jaateenuste turu analüüsi käigus. Lisa 3
7. TTJA teostas kolme kriteeriumi testi ja leidis, et regulatsiooni jätkamine Eesti piirkonnas B on põhjendatud.
8. Turuanalüüsi raames hinnati mitme kriteeriumi alusel asjaomasel turul konkurentsiolukorda ning tuvastati, et turul konkurents ei toimi.
9. TTJA leidis, et ESS § 45 lõikele 2 vastavate tunnustega ettevõtja piiritletud sideteenuse turul on **Telia Eesti AS reg nr 10234957** (edaspidi Telia).
10. TTJA teeb ettepaneku tunnistada Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul piirkonnas B märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks.

1. SISSEJUHATUS

1.1 Üldine õiguslik raamistik

11. 2021. aasta 1. jaanuaril jõustus ESS, millega Eesti võttis üle Euroopa Liidu (edaspidi EL) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiivi (EL) 2018/1972 (edaspidi EL sidekoodeks)¹.

12. Euroopa Komisjoni (EL) 2018/1972 direktiiv e EL sidekoodeks võeti vastu 11. detsembril 2018 ja sellega muudeti olulised eeskirjad elektroonilise side turul ning asendati neli vanemat direktiivi. EL sidekoodeks sisaldab mitmeid muudatusi, sealhulgas ka uusi meetmeid, et suurendada konkurentsi ja investeeringute prognoositavust ning vähendada konkureerivate operaatorite kaasinvesteeringute reguleerimist väga suure võimsusega võrkudes.

13. ESS § 44 kohaselt tuleb ESS § 43 lõike 1 kohaselt piiritletud sideteenuste turgudel teostada konkurentsiolekorra analüüs (edaspidi turuanalüüs), et teha kindlaks, kas vastaval sideteenuse turul toimib konkurents.

14. Turgude piiritlemisel juhindub TTJA Euroopa Komisjoni turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõuga ettevõtja määramist puudutavatest soovitustest² ja suunistest³ ning Euroopa Komisjoni ja Euroopa Kohtu otsustest.

15. Aastatel 2005 – 2007 viis sideteenuste turgudel konkurentsiolekorra analüüse läbi Sideamet.

16. 31.12.2007 lõpetas Sideamet oma tegevuse⁴ ning tema ülesanded jagati Konkurentsiameti ja Tehnilise Järelevalve Ameti vahel.

17. Alates 01.01.2008 viis elektroonilise side turgude turuanalüüse läbi Konkurentsiamet.

18. 01.07.2014 jõustus ESS-i muudatus, mille tulemusel viidi Konkurentsiameti pädevuses olevad ülesanded TJA pädevusse ning 2015. aastal viis TJA läbi neljanda turuanalüüside etapi.

19. 2019. aasta 1. jaanuaril alustas tööd Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, mis loodi kahe asutuse: Tehnilise Järelevalve Ameti ja Tarbijakaitseameti ühendamisel. TTJA täidab kõiki seni kahel asutusel olnud ülesandeid.

20. Sideteenuste turgude loetelus lähtub TTJA Euroopa Komisjoni 18. detsember 2020. aasta soovitus „Ex ante põhimõttel reguleeritavate elektroonilise side valdkonna toote- ja teenuseturgude kohta“⁵, 2014 aasta sideturgude loetelu soovitus „Ex ante põhimõttel reguleeritavate elektroonilise side valdkonna toote- ja teenuseturgude kohta“ (edaspidi 2014. sideturgude soovitus)⁶.

21. 2014/710/EL komisjoni soovitusel lisa punktis 3 b välja toodud „Kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiturg“ ehk lairiba juurdepääsu hulgiturg ei ole 2020. aasta soovitusel kindlaksmääratud turgude nimekirjas. Seega tuleb TTJA-l järgida sidekoodeksi punkti 67 lõiku 1 ning läbi viia kolme kriteeriumi test.

22. Vastavalt sidekoodeksi artikli 67 lõikele 1 ja 2 võib eelnevate regulatiivsete kohustuste kehtestamine olla põhjendatud üksnes turgudel, kus kõik kolm artikli 67 lõike 1 punktides a, b ja c

¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiivi (EL) 2018/1972 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32018L1972&qid=1684834011033>

² KOMISJONI SOOVITUS (EL) 2020/2245, 18. detsember 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020H2245&from=EN>

³ Suunised turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise kohta vastavalt ELi elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste reguleerivale raamistikule (2018/C 159/01) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0507\(01\)&from=ET](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XC0507(01)&from=ET)

⁴ Vabariigi Valitsuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus tulenevalt valitsusasutuste ühendamisest” § 1 p 3 RT 2007, 66, 408.

⁵ Komisjoni Soovitus (EL) 2020/2245, 18. detsember 2020, elektroonilise side sektori asjaomaste toote- ja teenuseturgude kohta, mis vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile (EL) 2018/1972 (millega kehtestatakse Euroopa elektroonilise side seadustik) vajavad eelnevat reguleerimist <http://data.europa.eu/eli/reco/2020/2245/oj>

⁶ KOMISJONI SOOVITUS, 9. oktoober 2014, elektroonilise side sektori asjaomaste toote- ja teenuseturgude kohta, mis vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2002/21/EÜ (elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste ühise reguleeriva raamistiku kohta) vajavad eelnevat reguleerimist <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32014H0710>

osutatud kriteeriumid on täidetud ja on täidetud ka artikli 67 lõikes 2 sätestatud täiendavad kriteeriumid.

23. Asjaomasel turul on eelnevalt kehtestatud kohustused ning seetõttu on TTJA kohustatud 2020. aasta soovitus ja märkimisväärse turujõu suuniseid hoolikalt arvesse võttes määratlema kooskõlas konkurentsioiguse põhimõtetega riigi olukorrale vastava asjakohase turu, eelkõige riigi territooriumil paikneva asjaomase geograafilise turu, võttes muu hulgas arvesse infrastruktuuri alast konkurentsi nendes piirkondades.

24. TTJA võtab vajaduse korral samuti arvesse 2020. soovitus preambuli punkti 37 kohaselt läbiviidud geograafilise ülevaate tulemusi. TTJA järgib 2020. soovitus preambuli punktides 36 - 38 esitatud korda, enne kui asub määratlema turge, mis erinevad soovituses kindlaksmääratud turgudest.

25. Kui kolme kriteeriumi testist tuleneb, et keskse juurdepääsu hulgiturul toimib konkurents, koostab TTJA ESS § 44 lõike 7 kohaselt otsuse märkimisväärse turujõuga ettevõtja määramata jätmise kohta.

26. Kui TTJA kolme kriteeriumi testi käigus tuvastab, et keskse lairiba juurdepääsu hulgiturul konkurents ei toimi ning nimetatud turgudel tegutsev sideettevõtja omab eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega märkimisväärsed turujõudu, mis võimaldab tal tegutseda märkimisväärsel määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest, määratakse sideturul kindlaks kooskõlas ESS §-ga 45 üks või mitu märkimisväärse turujõuga ettevõtjat. Vastavalt ESS § 46 lõikele 2 lähtub TTJA märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustuse kehtestamisel ettevõtja suhtes ESS §-des 50–57 sätestatud, kehtestades ettevõtjale ühe või mitu asjakohast kohustust sellel teenuse turul, millele sideettevõtja kohta on tehtud ettepanek tunnistada ta märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks.

27. Eelnevalt on Sideamet, Konkurentsiamet ja Tehnilise Järelevalve Amet lairiba juurdepääsu turul viinud läbi turuanalüüsid ja määranud märkimisväärse turujõuga ettevõtja 2006⁷; 2009⁸ ; 2013⁹ ja 2017¹⁰ aastal.

28. TTJA koostas 7. aprillist kuni 15. maini 2020. ja saatis riigisisesele konsultatsioonile kindlaksmääratud asukohas keskse juurdepääsu hulgituru piiritlemise, turuanalüüsi, märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise ja kohustuste kehtestamise otsuse kavandi.

29. Riigisisese konsultatsiooni raames esitasid oma seisukohad Konkurentsiamet, Tele2 Eesti AS (edaspidi Tele2), Elisa Eesti AS (edaspidi Elisa) ja Telia. TTJA analüüsis riigisisisel konsultatsioonil esitatud seisukohtasid ja võttis arvesse seisukohad, mis olid põhjendatud ning koostas lairiba juurdepääsu hulgituru otsuse eelnõu, mille saatis rahvusvahelise konsultatsiooni raames Euroopa Komisjonile 2021 aasta märtsis.

30. Euroopa Komisjon esitas seisukohad juhtumile EE/2021/2311 2021. 16. aprill. Euroopa Komisjon soovitas täiendavalt analüüsida Tallinna piirkonda, eesmärgiga hinnata selle linna konkurentsi toimimist ilma TTJA sekkumiseta. Kuivõrd Komisjoni hinnangul on Tallinnas konkurents pigem toimiv ja piisav, siis poleks vaja selles linnas märkimisväärse turujõuga ettevõtet enam määrata ega regulatsiooni rakendada. Lisaks on Komisjoni hinnangul oluline, et analüüs vastaks pigem juba uuele, peatselt rakenduvale Euroopa side seadusandlusele.

31. Kaalunud Komisjoni tähelepanekuid, võttis TTJA otsuse kavandi tagasi ja alustas uue turuanalüüsiga.

32. Turuanalüüsi käigus uuendas TTJA sideettevõtjate andmeid kvartaalselt kogutud andmete põhjal, viidi läbi täiendav jaeturu analüüs (Lisa 3, lk 72).

⁷ Sideameti otsus 21. märts 2006. a nr J.1-50/06/2

⁸ Konkurentsiameti otsus 18.09.2009 nr 8.3-12/09-0004

http://www.tja.ee/public/documents/Elektroniline_side/Sideturu_osakond/Reguleeritavad_turud/Lairiba_juurdepaas_fiks_vorgule/II_1_Lairiba_juurd_eaasu_turu_M5_otsus_non_conf.pdf

⁹ Konkurentsiameti otsus 11.11.13 nr 8.3-1/13-002

http://www.tja.ee/public/documents/Elektroniline_side/Sideturu_osakond/Reguleeritavad_turud/Lairiba_juurdepaas_fiks_vorgule/III_1_11.11.2013_T_5_Otsus_Nonconf.pdf

¹⁰ Tehnilise Järelevalve Ameti 16.06.17 otsus nr 1-10/17-228 https://www.tja.ee/sites/default/files/content-editors/Sideturg/II/lisa_1_t3a_turu_analuus_mte_maaramine_ja_kohustused_veebi.pdf

1.2 Kolme kriteeriumi testi rakendamise alused

33. 2020. aasta soovitus punkti 22 kohaselt võib liikmesriigi regulaator analüüsida ka turge, mis ei ole kehtiva soovitusena hõlmatud, kuid mida reguleeritakse nende jurisdiktsiooni all oleval territooriumil, tuginedes eelnevatele turuanalüüsidele, kui neil on piisavalt põhjust arvata, et kolm kriteeriumi on täidetud. Need kolm kriteeriumi on vastavalt soovitus punktidele 8-18 ja 2020. aasta sidekoodeksi artikli 67 lõike 1 punktidele a, b, ja c järgmised:

- a) esinevad püsivad kõrged struktuursed, õiguslikud või regulatiivsed turule sisenemise tõkked;
- b) turu struktuur on selline, mis infrastruktuurist või kõrgetest sisenemistõketest tulenevalt ei võimalda tõhusa konkurentsi saavutamist ettenähtud ajavahemiku jooksul;
- c) ainult konkurentsiõiguse kohaldamine ei ole piisav väljaselgitatud turuhäire(te) kõrvaldamiseks.

34. Valdkonnaspetsiifiliseks reguleerimiseks peavad olema täidetud kõik kriteeriumid kumulatiivselt.

1.3 Koostöö Konkurentsiametiga

35. ESS § 144 lõigete 1 ja 2 kohaselt teevad TTJA ja Konkurentsiamet elektroonilise side valdkonnas turu reguleerimisel ja järelevalve teostamisel igakülgset koostööd ning võivad vajaduse korral vahetada omavahel asjakohast teavet.

36. Märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise või määramata jätmise otsuse kavandi edastab TTJA seisukoha saamiseks Konkurentsiametile. Konkurentsiameti seisukohad kajastatakse hiljem otsuse lisas ja otsuse punktis „Riigisisene konsulteerimine“ all.

1.4 Riigisisene konsulteerimine

37. Kui turuanalüüsi läbiviimise tulemusel leitakse, et sideteenuse turul toimib konkurents, koostab TTJA otsuse märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks määramata jätmise kohta (ESS § 44 lõige 7). Kui tuvastatakse, et sideteenuse turul konkurents ei toimi ning turul on sideettevõtja, kes omab märkimisväärset turujõudu, koostab TTJA otsuse kavandi märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise kohta (ESS § 46 lõige 1).

38. Otsuse kavand, millest on välja jäetud ärisaladust sisaldav informatsioon, tehakse avalikkusele kättesaadavaks. Puudutatud isikutel on õigus ühe kuu jooksul esitada otsuse kavandi kohta arvamus. Otsuse kavand saadetakse sideettevõtjale, keda TTJA kavatseb tunnistada märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. Viimane võib vastavalt ESS §-le 47 esitada ühe kuu jooksul otsuse kavandi kättesaamisest arvates oma vastulause.

1.5 Konsulteerimine Euroopa Komisjoni, Euroopa Sideameti ja EL liikmesriikide sideturu regulaatoritega

39. Kooskõlas ESS § 48 ning EL sidekoodeksi artiklitega 23 ja 32 peab TTJA informeerima Euroopa Komisjoni, Euroopa Sideametit ja EL liikmesriikide sideturu regulaatoreid ESS § 47 lõike 3 alusel koostatud märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise või märkimisväärse turujõuga ettevõtja

määramata jätmise otsuse kavandist, andmaks neile võimaluse esitada arvamus planeeritavate toimingute või meetmete kohta.

40. TTJA võtab otsuse kavandi kohta esitatud arvamusi ESS § 49 lõikes 1 sätestatud otsuse tegemisel võimalikult suures ulatuses arvesse ning edastab otsuse Euroopa Komisjonile.

2. TURU PIIRITLEMINE

2.1 Turu piiritlemise põhimõtted ja meetodid

41. Hindamaks, kas konkreetset sideteenuse turul toimib konkurents või mitte, st kas ettevõtja eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega omab märkimisväärset turujõudu ehk positsiooni, mis võimaldab tal (või neil ühiselt) sellel turul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest, piiritleb TTJA esmalt kooskõlas ESS § 43 sideteenuse turud ja nende geograafilise käibimisala.

42. Vastavalt ESS § 43 lõikele 1 peab TTJA piiritlema sideteenuste turud kooskõlas Euroopa Liidu konkurentsioiguse põhimõtetega ning juhindudes toote- ja teenuseturgude soovitusel, turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suunistest ning Euroopa Komisjoni ja Euroopa Kohtu otsustest.

43. Piiritletav sideteenuse turg sätestati 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisas 1 punktis 3b. 2020. aasta sideturgude soovitusel kõnealune turg puudub ning regulatsiooni jätkumise vajalikkuse selgitab TTJA välja kolme kriteeriumi testiga.

44. Kooskõlas ESS § 43 lõikega 1, toote- ja teenuseturgude soovitusel punktiga 22 ning turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste alajaotusega 2 on TTJA-l õigus piiritleda sideteenuse turg erinevalt toote- ja teenuseturgude soovitusel määratletud turgudest juhul, kui see on põhjendatud siseriikliku konkurentsiolukorraga.

45. Kooskõlas turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktiga 34 piiritletakse otsuses toote- ja teenuseturg ning selle geograafiline käibimisala. Hinnang selle kohta, missugused tooted kuuluvad ühe ja sama turu koosseisu, antakse lähtudes turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suunistest sätestatud kriteeriumitest.

46. Euroopa Liidu konkurentsioiguses väljakujunenud põhimõtete kohaselt piiritletakse kaubaturg konkreetse analüüsitava toote või teenuse nõudluse- ja pakkumise poolse asendatavuse kindlakstegemise kaudu (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktid 38 ja 39).

47. Asendatavuse hindamise meetodi peamine printsiip on eeldus, et tooted ja teenused, mis võivad üksteist asendada, kuuluvad ühe ja sama turu koosseisu. Vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktis 29 viidatud Euroopa Kohtu konkurentsioiguse-alasele kohtupraktikale¹¹ hõlmab asjakohase turu koosseis kõiki tooteid või teenuseid, mis on üksteisega piisaval määral vahetatavad või asendatavad ning sarnanevad üksteisega mitte ainult kasutajatele oluliste objektiivsete omaduste ja nende hindade või kavatsatud kasutamise poolest, vaid ka vaatlusel oleva turu nõudluse ja pakumise konkurentsi tingimuste ja/või struktuuri põhjal. Seejuures ei ole tooted, mis on vaid vähesel määral vahetatavad või asendatavad, sama turu osaks.

48. Nõudluse poolse asendatavusena on turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktide 28 ja 38-40 kohaselt käsitatav olukord, kus kaks või enam toodet on kasutaja seisukohalt omaduste, hinna ja kasutusvõimaluste alusel omavahel piisaval määral vahetatavad või asendatavad. Omavahel asendatavad tooted või teenused loetakse vastavalt suuniste punktile 39 sama turu koosseisu

¹¹ Euroopa Kohtu 14. novembri 1996 otsus kohtuasjas C-333/94 P: Tetra Pak vs. Komisjon; EKL 1996, lk I-0595, lõik 13; Euroopa Kohtu 11. detsembri 1980 otsus kohtuasjas 31/80: L'Oréal; EKL 1980, lk 03775, lõik 25; Euroopa Kohtu 9. novembri 1983 otsus kohtuasjas 322/81: Michelin vs. Komisjon; EKL 1983, lk 03461, lõik 37; Euroopa Kohtu 3. juuli 1991 otsus kohtuasjas C-62/86: AKZO Chemie vs. Komisjon; EKL 1991, lk I-03359; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 12. juuni 1997 otsus kohtuasjas T-504/93: Tiercé Ladbroke vs. Komisjon; EKL 1997, lk II-00923, lõik 81; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 30. märtsi 2000. a otsus kohtuasjas T-65/96: Kish Glass vs. Komisjon; EKL 2000, lk II-01885, lõik 62; Euroopa Kohtu 25. oktoobri 2001 otsus kohtuasjas C-475/99: Ambulanz Glöckner vs. Landkreis Südwestpfalz; EKL 2001, lk I-08089, lõik 33; Euroopa Kohtu 21. veebruari 1973 otsus kohtuasjas 6-72: Europemballage ja Continental Can vs. Komisjon; EKL 1973, lk 00215, lõik 32; Euroopa Kohtu 13. veebruari 1979 otsus kohtuasjas 85/76: Hoffmann-La Roche vs. Komisjon; EKL 1979, lk 00461, lõik 23.

kuuluvaks. Seega, võttes arvesse suuniste punktis 28 sätestatud, hinnatakse nõudlusepoolse asendatavuse puhul seda, mil määral kasutajad on valmis asendama turul olulise konkreetse toote või teenuse teise toote või teenusega.

49. Pakkumisepoolse asendatavuse hindamisel lähtutakse sellest, mil määral teised teenuseosutajad on võimelised suhteliselt lühikeses perspektiivis ilma märkimisväärsete kuludeta oma tootmise ümber korraldama nii, et oleks võimalik pakkuda turul olulist toodet või teenust (mis väljendab kas teenuse pakkumise kasvus või uute pakkujate turule tulekus).

50. Üks võimalik viis nõudluse- ja pakkumisepoolse asendatavuse hindamiseks on hüpoteetilise monopolisti testi¹² (edaspidi SSNIP-test) rakendamine (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 29). Kui hüpoteetiline monopolist tõstab väikesel, kuid märgataval määral (5-10%) teenuse hinda (eeldusel, et selline hinnatõus ei ole lühiajaline) ning läbimüük hinnatõusu tulemusena kasumit mõjutaval määral ei vähene, kuulub teenus teisele turule. Kui aga hinnatõusule järgneb klientide arvu vähenemine (kuna kliendid hakkavad kasutama teisi analoogseid teenuseid) ja see muudab hinnatõusu kahjumlikuks, tuleks sellised teenused asendusteenustena kaasata asjakohase turu koosseisu.

51. SSNIP-testi rakendatavust nõudluse- ja pakkumisepoolse asendatavuse kindlakstegemisel turul tuleb hinnata konkreetsest turuolukorrast lähtudes ning võtta arvesse neid võimalikke asendusteenuseid, mis võivad pakkuda analüüsitavatele teenustele samaväärseid teenuseid. SSNIP-test on põhimõtteliselt rakendatav vaid nende toodete ja teenuste puhul, mille hinnad kujunevad vabalt ega allu regulatsioonile.

52. SSNIP-test võimaldab välja arvutada müügiimahtude alanemise piiri, millest alates on hüpoteetilisele monopolistile püsiv 5-10% hinnatõus kahjumlik. Nt 10% hinnatõusu puhul muutub kahjumlikuks 9,1% turuosa vähenemine (eeldusel, et muutuvkulud ei ole; kui muutuvkulud on olemas, siis muutub hinnatõus kahjumlikuks suurema turuosa kaotamise korral)¹³. Seega võib SSNIP-testi alusel hinnata, kas turu koosseisu kuuluvad hinnatasemelt oluliselt kallimad potentsiaalsed asendustooted ning turuosa kaotuse välja arvestamisel hinnatõusu korral hinnata, kas potentsiaalsete asendustoodete müügiimaht võimaldab sellist turuosa kaotust kompenseerida.

53. SSNIP-testi rakendamise otsustab vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktidele 37 ja 40 ning TTJA kaalutusõiguse alusel. SSNIP-test ei ole ainus ega primaarne toote- ja teenuseturgude piiritlemise meetodika, vaid on üks võimalik viis turu piiritlemiseks. SSNIP-test on asendatavuse hindamise meetodika edasiarendus, mida kasutatakse vaid juhtudel, kus asjakohasel turul võib teoreetiliselt olla mitu toodet või teenust, mis üksteist asendavad. Kui TTJA jõuab asendatavuse hindamise meetodikat kasutades järeldusele, et konkreetset sideteenuse turul asjakohaste teenustele ja toodetele asendustooteid ega -teenuseid ei eksisteeri, siis SSNIP-testi läbiviimine ei osutu võimalikuks ega vajalikuks.

54. Teine põhimõte, millest TTJA lähtub turu piiritlemisel, on tehnoloogilise neutraalsuse printsiip (ESS § 40 lõige 3). Tehnoloogilise neutraalsuse printsiip eeldab, et ühtegi konkreetset tehnoloogiat ei eelistata. Sellest põhimõttest lähtuvalt on turu piiritlemisel hinnatud vaid näitajaid, mis on seotud ennekõike toote funktsionaalsuse, omaduste ja hinnaga ning spetsiifiline tehnoloogiline lahendus ei oma olulist tähtsust. Tehnoloogilise lahenduse eristamine on asjakohane vaid juhtudel, kui see on otseselt seotud toote või teenuse funktsionaalsuse, omaduste või hinnaga.

2.1.1 Turgude seotus

55. Elektroonilise side turud võivad olla omavahel seotud nii vertikaalselt kui ka horisontaalselt.

¹² tuntud ka kui nn SSNIP-test. SSNIP - Small but Significant Non-Transitory Increase in Price (väike, ent märkimisväärne püsiv hinnatõus).

¹³ $p_1 \cdot q_1 - p_2 \cdot q_2 \geq 0$ ehk $p_1 \cdot q_1 - p_1(1+t) \cdot q_1(1+l) \geq 0$ ehk $l \geq -t/(1+t)$, kus p_1 on hind enne ja p_2 on hind pärast hinnatõusu; q_1 on müügi kogus enne ja q_2 on müügi kogus pärast hinnatõusu, t on hinnatõus protsentides ja l on müügi koguse muutus.

56. Vertikaalselt seotud turud jagunevad ülespoole seotud turgudeks (turud, kus toodetakse asjakohasel turul olulise toote või teenuse arendamiseks vajalikku sisendit) ja allapoole seotud turgudeks (turud, mille jaoks asjakohasel turul toodetud toode või teenus on sisendiks). Ettevõtjaid, kes osutavad üheaegselt teenuseid nii hulgiturul kui ka vastava turuga vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudel, nimetatakse vertikaalselt integreeritud ettevõtjateks.

57. Horisontaalselt seotud turud jagunevad muuhulgas:

- põhiklientuuri kaudu seotud turud – tooted ja teenused on suunatud samale sihtgrupile kui asjakohase turu tooted;
- puuduliku asendaja kaudu seotud turud – tooted või teenused ei ole asjakohase turu toodete otsesteks asendajateks, kuid pakuvad asjakohasele turule siiski teatud konkurentsi;
- üksteist täiendavad turud – seotud turu tooted või teenused täiendavad asjakohasel turul pakutavaid tooteid või teenuseid.

58. Turgude seotuse väljaselgitamine võib olla oluline nii turu piiritlemisel kui ka turuanalüüsi läbiviimisel. Kui ettevõtjal on konkreetset turul märkimisväärne turujõud, võib ta märkimisväärset turujõudu omada ka sellega lähedalt seotud turul, kui seosed nende kahe turu vahel on sellised, et turujõud ühel turul võib kanduda üle teisele, suurendades selle kaudu ettevõtja turujõudu (komisjoni soovitus preambul 24-29; vt ka turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste alajaotus 3. Märkimisväärse turujõu hindamine). Samuti aitab turgude seotuse analüüs kaasa toodete ja teenuste asendatavuse hindamisele.

59. Eeltoodut arvesse võttes leiab TTJA, et asjakohaste sideturgude piiritlemiseks ja analüüsimiseks on vajalik hinnata analüüsi kaasatud ettevõtjate tegevust ka asjakohaste sideturgudega lähedalt seotud turgudel.

2.1.2 Turu geograafilise käibimisala piiritlemise põhimõtted

60. Pärast konkreetse toote või teenuse turu piiritlemist on järgmiseks sammuks konkreetse turu geograafilise ulatuse piiritlemine. Peale teenuse või toote turu geograafilise mõõtme defineerimist saab TTJA hinnata sellel turul valitsevaid konkurentsitingimusi.

61. Vastavalt ESS § 43 lõikele 2 võib TTJA sideteenuse geograafilise käibimisalana piiritleda kogu Eesti Vabariigi territooriumi või osa sellest. Vastavalt sama paragrahvi lõikele 3 moodustab teatud piirkond ühtse geograafilise käibimisala, kui selles piirkonnas on sarnased või piisavalt homogeensed konkurentsitingimused ning seda piirkonda saab eristada teistest piirkondadest, kus vastavad konkurentsitingimused on märkimisväärsel määral erinevad. Sama põhimõte on välja toodud, soovitus preambuli punktides 36-38 ning turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktis 48 ning selles viidatud Euroopa Kohtu praktikas¹⁴: ühtse geograafilise käibimisala kriteeriumiks on sarnased või piisavalt homogeensed konkurentsitingimused, mis erinevad märkimisväärselt teiste piirkondade konkurentsitingimustest.

62. Turu geograafilise käibimisala piiritlemiseks ei ole nõutav, et konkurentsitingimused toote pakujate või teenuseosutajate vahel oleksid täiuslikult homogeensed – piisab sarnasusest või piisaval määral esinevast homogeensusest: ühise turu käibimisalasse ei kuulu seega need piirkonnad, kus konkurentsitingimused leitakse olevat heterogeensed¹⁵.

63. Elektroonilise side valdkonnas piiritletakse turu geograafiline käibimisala peamiselt kahe kriteeriumi alusel: lähtudes sidevõrgu katvusalt ja õiguslike või muude regulatiivsete instrumentide nõuetest (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 51).

¹⁴ Euroopa Kohtu 14. veebruari 1978 otsus kohtuasjas 27/76: *United Brands*; EKL 1978, lk 00207, lõik 44; 322/81: *Michelin vs. Komisjon*, op. cit., lõik 26; Euroopa Kohtu 5. oktoobri 1988 otsus kohtuasjas 247/86: *Alsattel vs. Novasam*; EKL 1988, lk 05987, lõik 15; T-504/93: *Tiercé Ladbrooke vs. Komisjon*, op. cit. lõik 102.

¹⁵ *Deutsche Bahn v Commission* [1997] ECR II-1689, paragraph 92. *Case T-139/98 AAMS v Commission*, [2001] ECR 0000-II, paragraph 39, viidatud turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktis 56).

2.2 Lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemine

64. 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktis 3b määratletakse turuna, mille riigi reguleeriv asutus peab piiritlema eesmärgiga kindlaks teha, kas piiritletud sideteenuse turul toimib efektiivne konkurents, kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiteenuse turg (ehk lairiba juurdepääsu hulgiturg). Lairiba juurdepääsu hulgiturg hõlmab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust (*bitstream access*), mis vastavalt soovitusel seletuskirjale¹⁶ võimaldab mõlemasuunalist lairiba-andmeedastust.

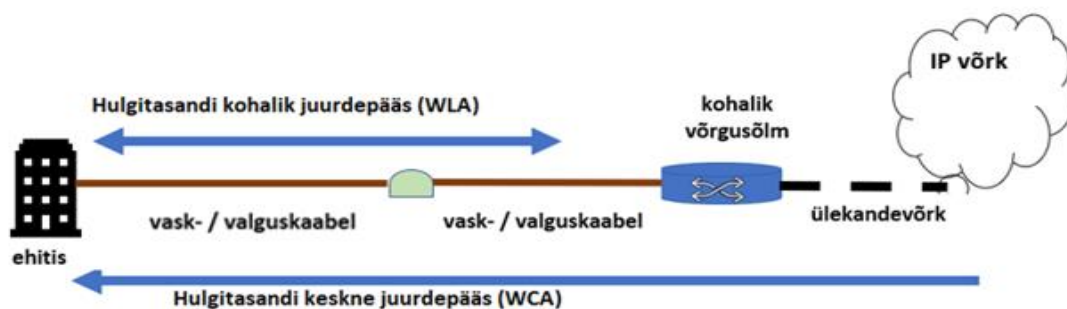
65. 2020. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisas käesolevat turgu enam nimetatud ei ole. TTJA lähtub järjepidevuse tagamiseks olemasolevast turu nimetusest ning viib läbi peatükis 3 kolme kriteeriumi testi.

2.2.1 Teenuse turu määretlemine

66. Lairiba juurdepääsu hulgituru puhul on tegemist sisendturuga sideteenuste osutajatele, kes pakuvad lairibateenuseid lõppkasutajatele või edasimüüjatele. Peamiselt toodetakse lairiba juurdepääsu hulgiturul sisendit lairibateenuse osutajatele, kellel puudub ülekandevõrk ja juurdepääs lõppkasutajani (juurdepääsuvõrk) või kelle ülekandevõrk on n-ö piiratud ulatusega. Seega ilma nimetatud hulgituru teenusteta ei ole lõppkasutajale lairibateenuse osutamine võimalik. Lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutakse üldjuhult teenust ühe keskse juurdepääsupunkti kaudu (tavaliselt võrgu peajaamast).

67. Asjakohase hulgituru koosseisu kuuluvad tooted ja teenused on seotud andmeedastuskanalite kaudu, mis võimaldavad andmeedastust mõlemas suunas kiirustel, mis on vastavuses nõutud teenuse loomisega sidevõrgu ühenduspunktist lõppkasutajani (jaetarbijani). Seega võimaldab asjaomaste hulgiteenuste tarbimine teenuseosutaja poolt osutada lõppkasutajale vähemalt lairibateenuseid, kuid ei pea piirduma ainult sellega.

68. Lairibaühendusele juurdepääs on hulgimüügitood, mis koosneb lairibaühendusega kliendiliinist ja andmeedastuse teenusest sidevõrgu ülekandevõrgus. Lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenusega annab üks sideettevõtja teisele sideettevõtjale kasutada oma lairibaühendusega kliendiliini ja ülekandevõrgu ülekandemahtusid, mis võimaldavad pakkuda suurel edastuskiirusel põhinevaid lairibateenuseid lõppkasutajale. Vertikaalselt integreeritud sideettevõtja osutab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust ettevõttesiseselt, st võrguressurssi haldav hulgimüügiüksus toodab lairibaühendusele juurdepääsu jaemüügiüksusele, kes seda kasutab sisendina lairibateenuste osutamisel lõppkasutajatele.



Joonis 1. Hulgitasandi kohalik ja keskne lairiba juurdepääs

¹⁶ Explanatory note. Commission Recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sectors susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/explanatory-note-accompanying-commission-recommendation-relevant-product-and-service-markets>

69. Ülekandevõrk (ehk magistraalvõrk) on sidevõrgu osa, mis ühendab peajaotajaid /võrgusõlmi ja/või juurdepääsuvõrke. Muuhulgas hõlmab ülekandevõrk sidevõrgu ülekandeliine, ülekandesüsteeme, lülitusseadmeid ja ülekandevõrgu abisüsteeme ja -rajatisi.

70. Juurdepääsuvõrk koosneb kliendiliinidest, mille kaudu on klientidel (lõppkasutajatel) võimalik saada juurdepääs elektroonilise side võrgule.

71. Vastavalt ESS § 2 punktidele 14 ja 15 on:

- **kliendiliin** (*local loop*) elektroonilise side püsivõrgu lõpp-punkti ja peajaotaja või muu vastava seadme vaheline füüsiline ühendus;
- **klient** üldkasutatavat elektroonilise side teenust kasutav isik, kellel on üldkasutatava elektroonilise side teenuse kasutamiseks leping sideettevõtjaga.

72. Otsuses kasutatakse mõisteid ESS-is sätestatud tähenduses. Mõisteid, mida ESS-is defineeritud ei ole, kasutatakse järgmises tähenduses:

Mõisted

- **Ethernet**- on ülikiire läbilaskevõimega lairiba sidevõrkude tehnoloogia;
- **P2P** – (*Point to Point*) punktist-punkti sideliini kanalikihiprotokoll andmete edastamiseks;
- **FTTx**- (*Fiber-to-the-x*), valguskaabel erinevad variandid;
- **FTTH** (*Fiber-to-the-Home*) - on valguskaabel koduni (eramajani või korterini);
- **FTTB** (*Fiber-to-the-Building*) - valguskaabel majani (seda nii kortermaja või ärihooneni);
- **FTTN** (*Fiber-to-the-Node/Neighborhood*) - valguskaabel vahejaotuspunkti ehk tänava jaotuskaapini;
- **FTTC** (*Fiber-to-the-Curb*) - valguskaabel lõpp-punkti (lõpp punkt asub eramandi piiril ning on võimalus vastavast punktist tagada eramajadele juurdepääs sidevõrgule);
- **PON**– (*Passive Optical Networks*) – valguskaabeltehnoloogiad, mis kasutavad passiivset splitterit juurdepääsusõlme ja kasutaja vahel.

73. Peajaotajaks võib olla sõltuvalt võrgu tehnoloogiast DSLAM, PON, Etherneti kommutaator või mõni muu seade, milles toimub kliendile või klientide alamgrupile teenuste eristamine üldisest signaalide voost või lairiba mahust.

74. Arvestades lairibateenuste andmeedastuskiiruste ja -mahtude kiiret arengut jaeturul, ei määratleta asjakohase hulgituru koosseisu kuuluvate toodete ja teenuste andmeedastuskiiruste ja -mahtude ülempiiri.

75. Lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamise toote lahendus sõltub tehnoloogilistest lahendustest, mida vastavat hulgiteenust osutav sideettevõtja (võrguoperaator) kasutab lairibateenuste osutamiseks jaetasandil.

2.2.1.1 Lairibateenuse kasutamise otstarve ja tehnoloogiad

76. Lairiba jaateenuseid tarbivad kliendid eelkõige interneti, e-kirjade, uudiste, sotsiaalvõrgustike, e-kaubanduse, e-panganduse, mängude, TV, kontori- ja kodutöö jms veebilehtede, portaalide ja rakenduste kasutamiseks. Lairibateenust pakutakse kaabel-, mobiil- ja raadiosidevõrgu kaudu. Lairibateenuse peamiseks kvaliteedinäitajaks on andmete alla- ja üleslaadimise kiirused.

Püsivõrgud

77. Eesti suuremate sideettevõtjate pakutavad püsivõrgu lairibateenuste allalaadimise kiirused jäävad üldjuhul vahemikku 5 Mbit/s – 1000 Mbit/s ja üleslaadimise kiirused 1 Mbit/s - 1000 Mbit/s. Lairibateenuste peamised tehnoloogiad püsivõrgus on vaskkaabel-ühendused (ADSLx, VDSLx, *vectoring G.fast*), Valguskaabel-ühendused (FTTB, FTTH) ja koaksiaalkaabel-ühendused (DOCSIS 3.0).

Mobiilsidevõrgud

78. Mobiilsidevõrgu kaudu pakutavate lairibateenuste allalaadimise maksimaalsed kiirused jäävad vahemikku 200 – 700 Mbit/s ning üleslaadimise kiirused 100 Mbit/s lähedale¹⁷. Peamiseks lairibateenuse tehnoloogiaks mobiilsidevõrgus on 4G. Mobiilsidevõrgu 5G tehnoloogia ulatusliku kasutuselevõttuga läheb veel mõned aastad aega, kuna vajalike sageduslubade oksjon toimus alles 2022 aasta suvel ja 2023 kevadel.

Raadiosidevõrgud e traadita püsivõrgud

79. Traadita võrgus osutatakse lairibateenuseid peamiselt sagedusloast vabastatud sageduste 2,4 GHz ja 5 GHz baasil. Maksimaalsed alla- ja üleslaadimise kiirused jäävad 100 Mbit/s lähedale.

Satelliitsidevõrgud

80. Satelliitsidevõrkude lairibateenused ei ole Eestis aktuaalsed oma suhteliselt kõrge hinna, väiksema kiiruse ning vähese levi tõttu. Samas ei saa välistada, et lähiaastatel satelliitside lairibateenuste levi paraneb ja hind alaneb ning selle kasutus suureneb. Näiteks võimaldab Starlink satelliitsidevõrk (mis sisenes turule 2022.a) lairibateenust kiirusega kuni 200 Mbit/s (reaalne keskmine kiirus jääb 110-120 Mbit/s juurde) tavakasutajale ja 500 Mbit/s äriklientidele, kuid selle hind on kordades kõrgem kui samaväärse kiirusega püsi- või mobiilsidevõrgu lairibateenustel (fikseeritud aadressiga teenus maksab 60 eurot kuus ja seadmete tellimise eest tuleb maksta ühekordse tasuna 360 eurot)¹⁸.

¹⁷ <https://www.ttja.ee/media/2241/download>

¹⁸ <https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/starlink-loi-hinnad-alla-eestis-saab-nuud-muski-satelliitinterneti-pea-pole-odavamalt/>

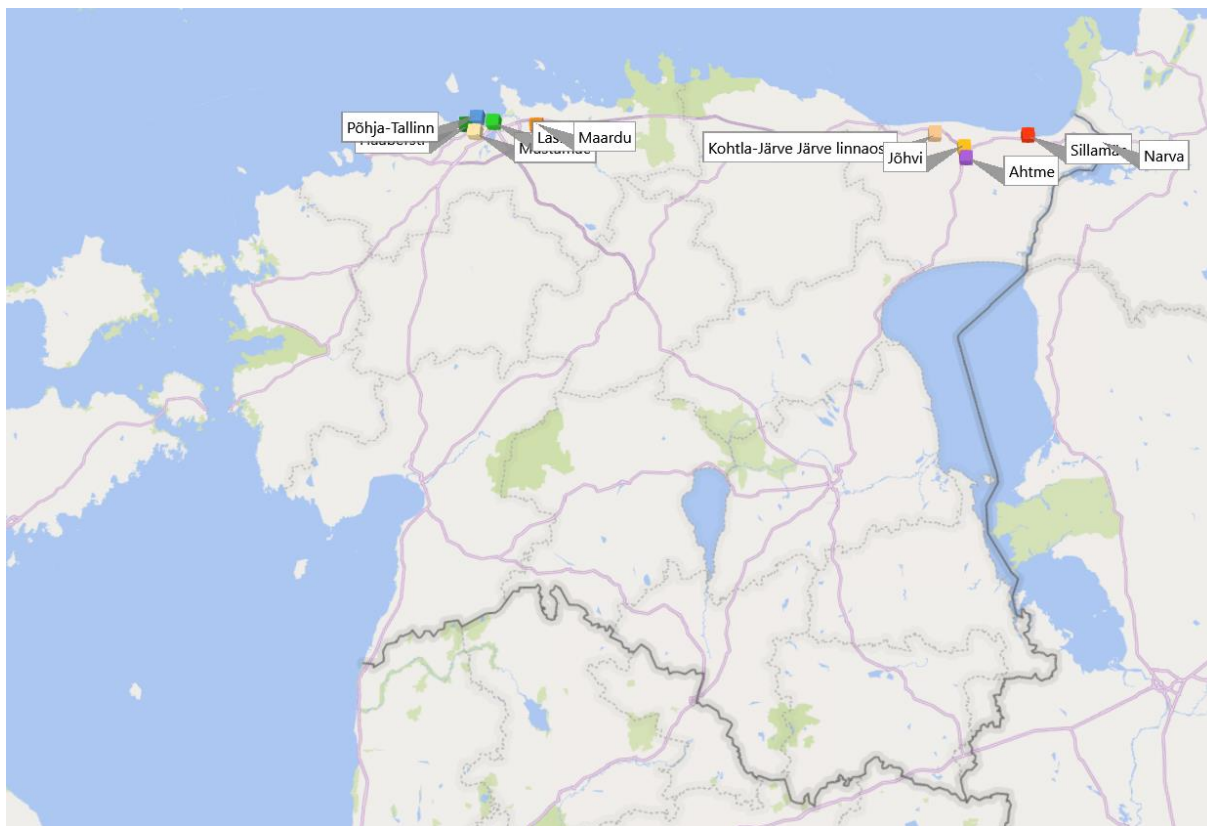
2.2.1.2 Kokkuvõte lairibateenustele juurdepääsu jaeturu konkurentsitingimuste geograafilise piiritlemise analüüsist¹⁹

81. TTJA koostas lairibateenustele juurdepääsu jaeturu analüüsi, mis on toodud Lisas 3. TTJA analüüsis Eestis kasutatavaid püriasukohaga lairibateenuste kvaliteeti, hindasid, tehnoloogiaid, nõudluse ja pakkumise asendatavust, trende ning leidis, et jaeturule on põhjendatud kaasata era- ja äriklientide standardsed (masstooted) püsivõrgu lairibateenused, mida osutatakse vask-, valgus- ja koaksiaalkaabli tehnoloogiate baasil.

82. Jaeturu analüüsi kaasati Eestis tegutsevast ligikaudu kolmekümnest (30) sideettevõtjast viisteist (15) lähtudes lõppkasutajate arvust, mis pidi olema minimaalselt 500. Nende viieteistkümne sideettevõtja lõppkasutajate arv moodustab kõigist lõppkasutajatest 99%.

83. Eesti jaotati elanike arvu ja tiheduse alusel 48 erinevaks geograafiliseks algüksuseks, millest 15 olid maalised ja 33 linnalised üksused. Linnalised üksused on territooriumid, kus on vähemalt 5000 elanikku ning mille elanike tihedus on vähemalt 200 elanikku km² kohta. Edasise analüüsi tulemusel ja lähtudes peamiselt kahest konkurentsi tunnusest (eluruumide kaetusest paralleelsete sidevõrkudega, praegusel hulgiturul 1 ning lairiba juurdepääsu hulgiturul MTE (Telia) ja alternatiivsete sideettevõtjate lõppkasutajate lairibateenuste turuosadest) jaotati geograafilised algüksused kahte piirkonda:

- **Piirkond A**, kõrge konkurentsi tasemega piirkond, mis koosneb järgmisest 10-st linnalisesest geograafilisest üksusest²⁰

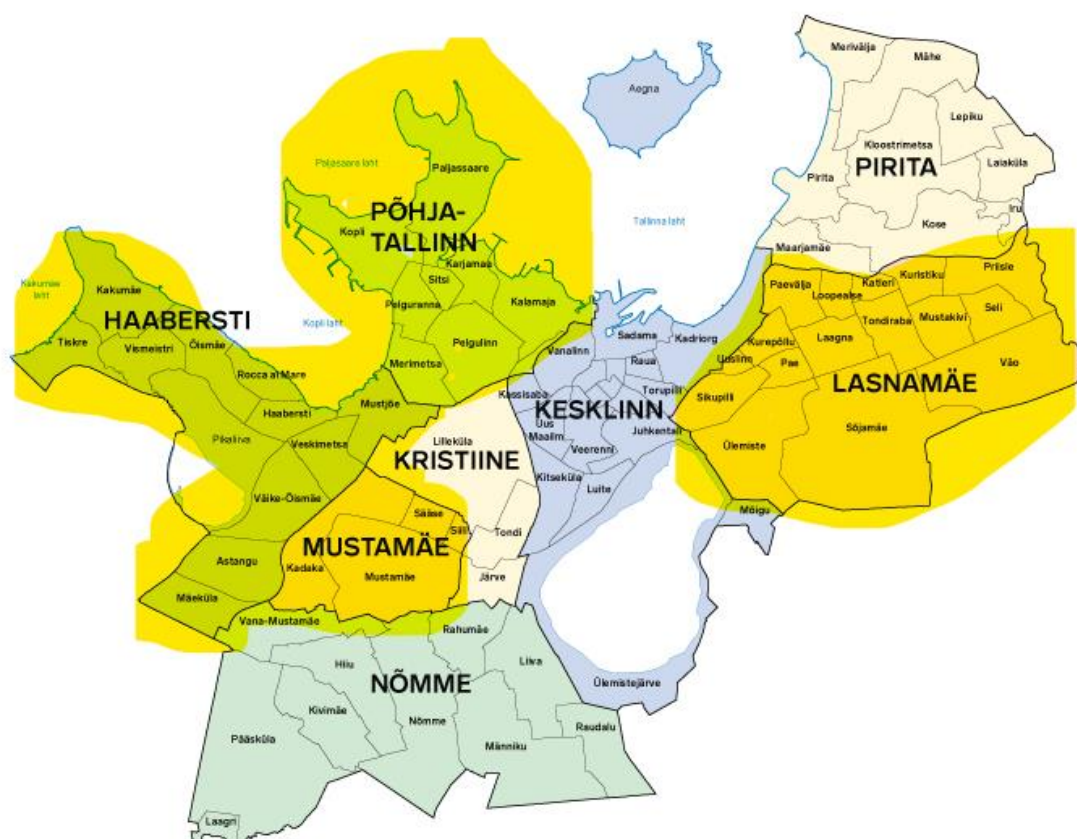


Joonis 2. Piirkonnad, kus on täidetud kõik 3 kõrge konkurentsi tingimust (piirkond A)

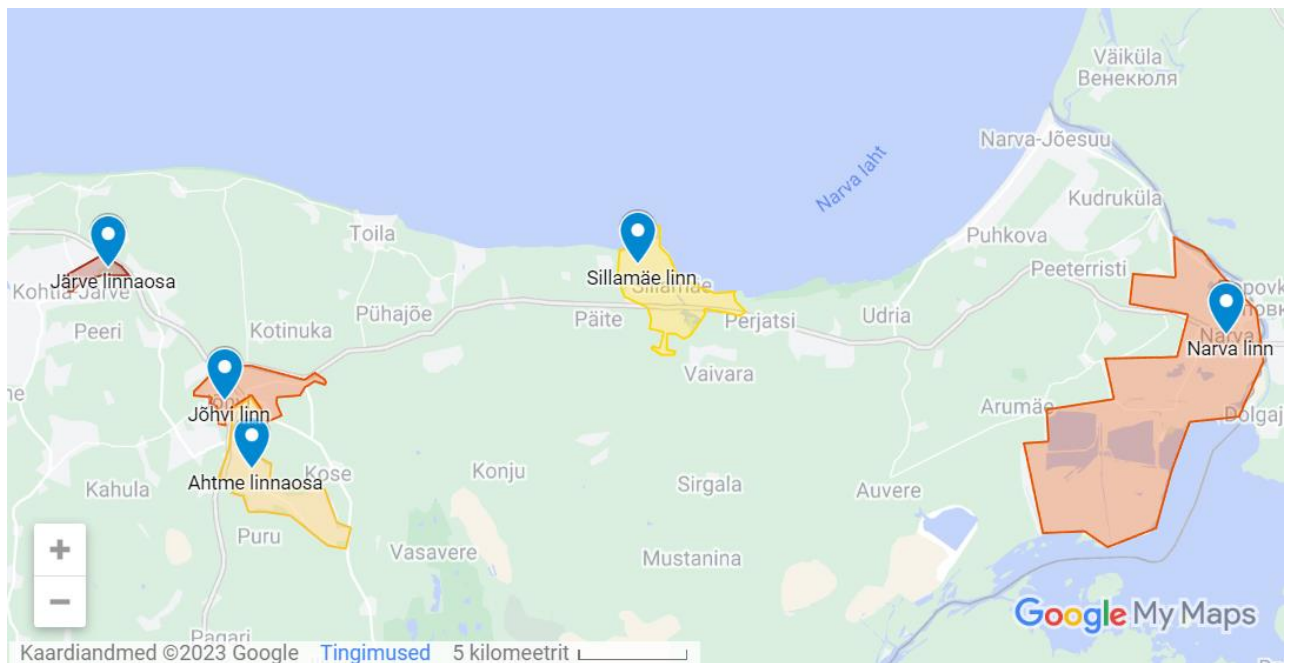
¹⁹ Vt Lisa 3

²⁰ Linnade ja linnaosade territoriaalsed piirid asustustsüste põhjal.

- Kohtla-Järve Ahtme linnaosa, vt joonis 4;
- Kohtla-Järve Järve linnaosa, vt joonis 4;
- Maardu linn, vt joonis 2;
- Narva linn, vt joonis 2;
- Sillamäe linn, vt joonis 2;
- Tallinna Haabersti linnaosa, vt joonis 3;
- Tallinna Lasnamäe linnaosa, vt joonis 3;
- Tallinna Mustamäe linnaosa, vt joonis 3;
- Tallinna Põhja-Tallinn linnaosa, vt joonis 3;
- Jõhvi linn, vt joonis 2;



Joonis 3. Kollasega esile tõstetud Tallinna linnaosad, kus on täidetud kõrge konkurentsi tingimused (piirkond A)



Joonis 4. Esile tõstetud Narva, Sillamäe, Kohtla-Järve linnaosad ja Jõhvi linn, kus on täidetud kõik 3 kõrge konkurentsi tingimust (piirkond A)

- **Piirkond B**, madala konkurentsi tasemega piirkond, mis moodustub kogu Eesti maismaa territooriumist, millest on välja arvatud kõrge konkurentsiga piirkonna A geograafilised üksused ²¹ (vt joonis 2).

Analüüsinud nimetatud piirkondade praegust ja tuleviku konkurentsi, sh turuosade trende ja teenuste hindasid ning lähtudes sisenemistõketest ja muudest turu tingimustest leidis TTJA:

- 1) **Piirkonnas A eksisteerib jaeturul perspektiivne konkurents ning puudub vajadus ja ei ole põhjendatud piirkonnas A läbi viia eelnevate hulgiturgude 1 ja 3b konkurentsi analüüsi ning tuleb tunnistada juba kehtivad märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnistamise otsused kehtetuks.**
- 2) **Piirkonnas B puudub jaeturul perspektiivne konkurents ja seal on põhjendatud läbi viia eelnevate hulgiturgude 1 ja 3b konkurentsi analüüs ning vajadusel määrata märkimisväärse turujõuga ettevõtja ning kehtestada asjakohased kohustused.**

84. Selleks, et vältida hulgiturgude konkurentsi analüüsi osas ressursimahukat ja ülemäära koormavat mikroanalüüsi, mis võib kaasa tuua turu killustatuse, on mõistlik ja otstarbekas piirkonna B linnaliste ja maaliste üksuste hulgiturud koondada geograafiliselt üheks terviklikuks piirkonnaks, mis moodustub kogu Eesti maismaa territooriumist, millest on välja arvatud kõrge konkurentsiga piirkonna A geograafilised algüksused.

²¹ Piirkonna B geograafiliste üksuste loetelu leiab tabelist nr 12. Linnade ja linnaosade territoriaalsed piirid asustustüksuste põhjal, maakondade ja valla piirid haldusüksuste põhjal.

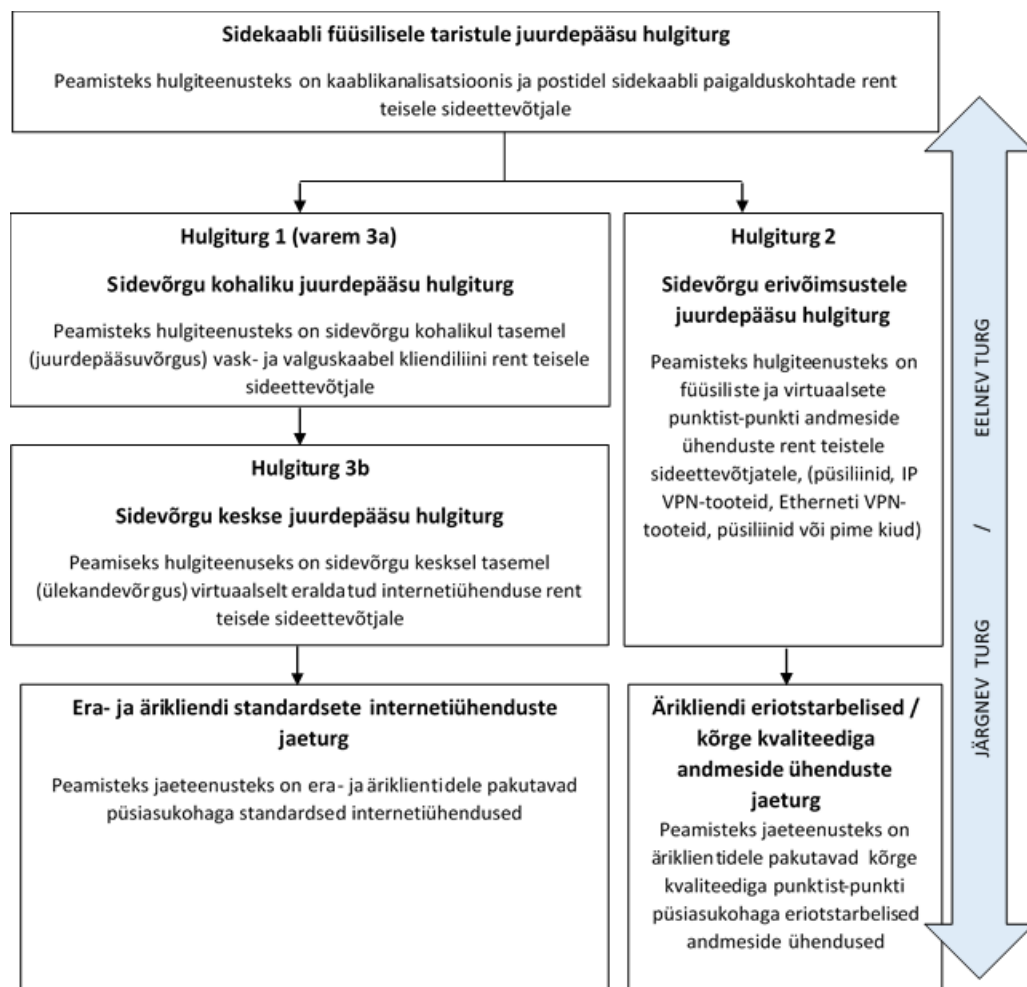
2.2.2 Lairiba juurdepääsu hulgituru seotus teiste turgudega

85. 2014. Toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktis 3b nimetatud lairiba juurdepääsu hulgituruga on horisontaalselt seotud sama lisa punktis 3a (2020. aasta soovitusel lisa turg 1 nimetatud kohaliku kaabelühenduse hulgituruga) kindlaksmääratud asukohas ehk sidevõrgus kohaliku juurdepääsu hulgituruga). Nendel turgudel teenuste osutamiseks kasutatav sidevõrgu infrastruktuur on juurdepääsuvõrgu osas kattuv.

86. TTJA leidis 2023. aastal läbiviidud turuanalüüsis (avalikul konsultatsioonil 02.06-01.08.2023), et sidevõrgus kohaliku juurdepääsu hulgiturul toimib konkurents ja nimetatud turul ei ole enam põhjendatud *ex ante* regulatsiooni jätkamine.

87. Kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturg hõlmab vaskpaaril ja valguskaablil põhinevaid juurdepääsuvõrke. Lairiba juurdepääsu hulgiturg on horisontaalselt seotud sidevõrgu erivõimsustele juurdepääsu hulgituruga (vt Joonis 5). Nimetatud hulgiturul teenuste osutamiseks kasutatav sidevõrgu infrastruktuur (juurdepääsuvõrk) on olulises osas kattuv lairiba juurdepääsu hulgituruga, peamiseks erinevuseks on teenuste kvaliteet (täpsemalt peatükis 2.2.3.6).

88. Lairiba juurdepääsu hulgituruga allapoole seotud turg on lairibateenuse jaeturg. Toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa ei sisalda lairiba juurdepääsu hulgituruga allapoole seotud jaeturge, st eeldatakse nimetatud jaeturgude konkurentsivõimelisust ning neil jaeturgudel üldjuhul valdkonnaspetsiifilise reguleerimise menetlust läbi ei viida (konkurentsi olukorrast tingituna on õigus nimetatud turge reguleerida ESS § 43 lõike 1 alusel).



Joonis 5. Jaeturgude ja reguleeritavate hulgiturgude seosed, eelnevad ja järgnevad turud

89. Eeltoodut arvesse võttes leiab TTJA, et lairiba juurdepääsu hulgituru analüüsimisel on asjakohane hinnata turuanalüüsi kaasatud ettevõtjate näitajaid ka lähedalt seotud turgudel.

2.2.3 Teenuse asendatavuse analüüs

90. Lairibateenuse jaeturule kuuluvate teenuste olemust arvesse võttes saab öelda, et lõppkasutajale suunatud lairibateenuse osutamiseks on vajalik piisava andmeedastuskiirusega (ribalaiusega) ja mõlemasuunalist andmeedastust võimaldava edastuskanali olemasolu. Ettevõtja, kes soovib lõppkasutajale lairibateenust osutada, peab sellisele andmeedastuskanalile omama juurdepääsu (omama sidevõrku), selle ise rajama või saama sellisele edastuskanalile juurdepääsu teiselt ettevõtjalt. Nimetatud andmeedastuskanaleid võib luua erinevate tehnoloogiate baasil (vaskpaarvõrk, valguskaabelvõrk, kaabellevivõrk või nn segalahendused - st erinevate tehnoloogiate koosmõjus teenuse osutamine).

91. Eeltoodu põhjal mõjutab lairiba juurdepääsu hulgitteenuse asendatavust kõige rohkem juurdepääsu- ja ülekandevõrgu tehnoloogia, mille baasil lairibateenuseid jaetasandil lõppkasutajatele osutatakse. Sellest sõltuvad vajalikud lõppseadmed (soetamis- või rendikulu) ning teenuse tarbimisega seotud kulud (liitumis- ja kuutasu).

92. Jaeturu tehnoloogiate määratlemisel järgis TTJA Euroopa Komisjoni (EK) 2018 teatise punkte 33-34, mille kohaselt riigi reguleerivad asutused peaksid asjaomase toote või teenuse turu määratlemisel kõigepealt rühmitama tooted või teenused, mida lõppkasutajad samal eesmärgil kasutavad (lõppkasutus). Kuigi toote või teenuse lõppkasutus on tihedalt seotud selle füüsiliste omadustega, võidakse samal eesmärgil kasutada erinevaid tooteid või teenuseid. Eeltoodust tulenevalt analüüsiti lairibateenuse kasutamise erinevaid tehnoloogiaid täpsemalt „Jaeturu analüüsis“ vt Lisa 3.

93. Asjaomase turu koosseisu on kaasatud kõik era- ja äriklientide standardsed sidevõrgu internetiühendused, mis põhinevad vask-, koaksiaal- ja valguskaabelvõrgu tehnoloogiatel.

94. Asjaomase turu koosseisu ei kaasata vask-, koaksiaal- ja valguskaabelvõrke, millistes puuduvad aktiivseadmed lairibaühenduste pakkumiseks ja/või väga väikese geograafilise ulatusega võrke. Näiteks enamik riigiabi toel loodud operaatorneutraalsed võrgud.

2.2.3.1 Sidevõrgu kohaliku juurdepääsu hulgiturg

95. Lairiba- ja häälkõneteenuste osutamise eesmärgil sidevõrgus kohalik juurdepääs saab oma funktsionaalsuselt olla lairiba juurdepääsu teenuse asendusteenuseks juhul, kui teenust osutatakse ühele lõppkasutajale. Samas ei võimalda see teenus juurdepääsu teistele lõppkasutajatele. Samuti puudub selle teenuse puhul võimalus saada juurdepääs võrguteenuse osutaja ülekandevõrgule ja seadmetele, mis võimaldaks osutada lõppkasutajatele lairibateenuseid.

96. Eestis ei ole võimalik juurdepääsupunkti taotlejatel liikuda pääsupunktide vahel või kasutada mitut üleandmispunkti võrguarhitektuuri sees. Ainsana saab liikuda ühe sideettevõtja (Telia) võrgu piires, kuna see sideettevõtja omab ainsana riiklikke ja kohalikke juurdepääsupunkte.

97. Võttes arvesse eeltoodut, tagab püsivõrgule juurdepääs küll osaliselt lairiba juurdepääsu teenuse funktsionaalse osutamise, kuid ei asenda teenust täies ulatuses ega ole seega lairiba juurdepääsu teenuse asendusteenuseks. Seetõttu ei ole antud teenuse turu koosseisu kaasamine põhjendatud.

2.2.3.2 Sidevõrgu erivõimsustele juurdepääsu hulgiturg ja valguskaabli kiu rendi teenus

98. Pakkumisepoolseks võimalikuks asendusteenuseks lairiba juurdepääsu teenusele hulgitasemel on valguskaabli kiu rendi teenus (nn *dark fibre*)²². Teenus võimaldab teenuseosutajal kasutada ühte või mitut valguskaabli kiudu ühenduste loomiseks lõppkasutajate vahel. Lõpp-punktide vahelis(t)e

²² Optical fibre already deployed (e.g. in ducts), but not active (unlit), i.e. without any electronics/optoelectronics operating at both ends.

valguskaabli kiu(dude) loomiseks ühendatakse vajadusel erinevad üksikud lõigud omavahel kokku. Teenus on erilahendusliku iseloomuga. Lõikude kokku ühendamine saab toimuda valguskaabli otsastusseadmes (ODF) krosseerimise või võrgu omanikule kuuluvates kaabli jätkukarpides keevitamise teel. Kokku ühendamise viis sõltub valguskaabli kiul edastatava signaali olemusest ja see määratakse kindlaks valguskaabli kiu tellimisel. Seoses valguskaabli kiu rendi hindadega ei suudaks lairibateenust osutav ettevõtja jaeturul konkureerida, kuna hinnad lõppkasutajatele kujuneksid kõrgemaks hetkel lairibateenuse jaeturul osutatavate teenuste hindadest. Ühe füüsilise valguskaabliühenduse loomine ühe lõppkasutajani võrgu juurdepääsupunktist (võrgu peajaamast) on oluliselt kulukam võrreldes lairiba juurdepääsu hulgiteenusega.

	Hulgiteenus	Jaateenus
(EUR, km-ta)	Valguskaabli kiud	(1 Gbit/s)
Liitumistasu Telia	110,06	0
Kuutasu* Telia	229,8	72
Liitumistasu* ELA SA**	70	
Kuutasu* ELA SA**	2	
Eesti Andmesidevõrk MTÜ	0,012 (jm) =72	
Eesti Andmesidevõrk MTÜ lõppkliendi ühendus sideoperaatorile (ühe lõppkliendi kohta)	8	

Tabel 1. Valguskaabli kiu rendi hulgiteenuse hinna võrdlus jaateenuse hinnaga. 2022. a lõpu seisuga

* 0,0383 eur / jooksva meetri kohta, aluseks võetud 6000 m pikkune valguskaabel.

**Piirkonna liitumistasu 500€ (ühekordne)

99. Üldjuhul kasutatakse valguskaabli kiu rendi teenust erinevate võrgu osade või võrgu piirkondade ühendamiseks, mitte otseselt üksikutele klientidele teenuse osutamiseks. Seega on tegemist pigem ülekandevõrgu tasandil hulgiteenuse ostmisega. Kiu rendi teenus tagab küll osaliselt lairiba juurdepääsu hulgiteenuse funktsionaalse osutamise, kuid ei asenda teenust täies ulatuses ega ole seega lairiba juurdepääsu hulgiteenuse asendusteenus. Seetõttu ei ole põhjendatud antud teenuse kaasamine asjaomase turu koosseisu.

100. Sidevõrgu erivõimsustele juurdepääsu hulgiturg e kvaliteetse juurdepääsu hulgiturg on valdavalt mõeldud äriotstarbeliseks kasutuseks ning ühendused nõuavad kõrgemat ühenduse kvaliteeti. Peamiselt sobivad kvaliteetse juurdepääsuturu jaateenused majandusüksustele, kelle nõudlus erineb oluliselt nõudlusest lairiba jaemüügiturul. Selleks on eriti kõrge juurdepääsu kvaliteet, toimepidevuse tase, sageli ka mitme erineva asukoha ühendamine (sh välismaal). Teenused on enamasti eritellimusel valmistatud konkreetsetele klientidele just neile sobivate ühendusviiside kõige sobivamast kombinatsioonist. Kvaliteetse juurdepääsuturu äriüksused nõuavad teenuseid, millel on konkreetse kliendi nõutud parameetrid nagu toimepidevuse tase ja kõrgemad teenuse kvaliteedi parameetrid, kui standardsel lairiba jaemüügiturul. Hetkel Eestis selliseid teenuseid ei pakuta.

2.3 Püsivõrgus lairiba juurdepääsu hulgituru geograafiline käibimisala

101. Turgude geograafilist ulatust on lairiba juurdepääsu hulgiturul (nagu selgitatud ülal peatükis 2.2.1.2) võimalik hinnata ettevõtjate sidevõrkude paiknemise ja struktuuri järgi ning lähtudes ettevõtjate osutatavate lairibateenuste kättesaadavusest jaeturul.

102. Teenuste pakumise võimalus lairiba juurdepääsu hulgiturul sõltub infrastruktuuri olemasolust ja ulatusest.

103. Nagu peatükis 2.2.1.2 välja toodud, on Eestis 2 suuremat omadustelt sarnast lairiba jaeturu piirkonda. Piirkond A ja piirkond B.

104. Piirkonnas A eksisteerib jaeturul perspektiivne konkurents ning seetõttu ei ole põhjendatud selles piirkonnas läbi viia lairiba juurdepääsu hulgituru konkurentsianalüüsi ning hetkel kehtiv märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnistamise otsus tuleb tunnistada kehtetuks.

105. Selleks, et vältida hulgiturgude konkurentsianalüüsi osas ressursimahukat ja ülemäära koormavat mikroanalüüsi, mis võib kaasa tuua turu killustatuse, on mõistlik ja otstarbekas piirkonna B linnaliste ja maaliste üksuste hulgiturud koondada geograafiliselt üheks terviklikuks piirkonnaks, mis moodustub kogu Eesti maismaa territooriumist, millest on välja arvatud kõrge konkurentsiga piirkonna A geograafilised üksused.

Järeldus:

106. TTJA leidis, et Eesti piirkonnas B (kõik sarnaste konkurentsianalüüsi tunnustega linnaliste ja maaliste üksuste hulgiturud koondatuna geograafiliselt üheks terviklikuks piirkonnaks) puudub jaeturul perspektiivne konkurents ning selles piirkonnas on põhjendatud läbi viia lairiba juurdepääsu hulgituru konkurentsianalüüs. Vajadusel määrab TTJA märkimisväärse turujõuga ettevõtja ning kehtestab asjakohased kohustused.

2.4 Turuosaliselised

107. 2021. aasta detsembris saatis TTJA sideettevõtjatele ESS § 148 alusel turuanalüüsi küsimustikud vajalike andmete saamiseks. Küsimustikega sooviti saada sideettevõtjalt võimalikult laiapõhjalisi andmeid (mh teenuse osutamise mahud, kaasnevad kulud, investeeringud jne), et TTJA saaks käesoleva lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemisel ja analüüsimisel võtta arvesse kõiki olulisi teenuseid ning asjaolusid.

108. 2023. aasta kevadel värskendati andmeid kvartaalselt kogutud näitajate põhjal. Osaliselt kasutati tasandamist suhtarvudega, kuna andmed ei ole üks-üheselt võrreldavad. Kogu turu vaates ei ole suuri hüppeid toimunud.

109. TTJA järeldab, et kõikide andmete uuesti kogumiseks ei ole põhjust, kuna turul ei ole toimunud aastaga nähtavat muutust.

110. TTJA võttis küsimustike koostamisel sideettevõtjate põhjendatud seisukohad arvesse. Käesoleva turuanalüüsi küsimustikud saadeti ettevõtjatele, kes olid esitanud majandustegevuse registrile majandustegevuste sidevõrgu teenuste osutamise alustamise kohta.

111. Vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktile 61 tuleb ettevõtjaid, kes teenuse väikese, kuid märkimisväärse ja püsiva hinnatõusu korral võivad otsustada turule siseneda, kohelda potentsiaalsete turuosalistena isegi sel juhul, kui nad hetkel asjakohast teenust ei osuta.

112. Potentsiaalsete turuosalistena saab kohelda vaid niisuguseid sideettevõtjaid, kellel on olemas ülekande- ja juurdepääsuvõrk ning tehniline valmisolek teenuste osutamiseks. TTJA hinnangul ei ole lähema viie aasta perspektiivis selliste infrastruktuuride puudumisel võimalik lairiba juurdepääsu hulgiturule siseneda.

113. Ettevõtjaid, kes turuanalüüsiks kogutud andmete alusel omasid 2022. aasta lõpu seisuga ülekandevõrku ja/või juurdepääsuvõrku (vaskkaabel, valguskaabel ja koaksiaalkaabel sidevõrgud) ning kellel oli tehniline valmisolek lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste osutamiseks ja/või kellel oli vähemalt 1000 lõppkasutajat jaeturul, oli 11:

1. Elisa;

2. Telia²³;
3. Uus Programm OÜ (edaspidi Uus Programm);
4. STV AS (edaspidi STV);
5. Interframe OÜ (edaspidi Interframe);
6. Tele2 Eesti AS;
7. Eesti Andmesidevõrgu AS;
8. Eesti Lairiba Arenduse Sihtasutus (edaspidi ELA SA);
9. Enefit Connect AS (edaspidi Enefit);
10. Fill Networks OÜ (edaspidi Fill);
11. Telset AS (edaspidi Telset).

114. Eesti A piirkonda ehk piirkonda, kus lairiba jaeturul toimus konkurents jäävad sideettevõtjad (4):

1. Uus Programm;
2. Interframe;
3. Fill;
4. Telset.

115. Riigiabiga ehitatud võrku omavatel ettevõtetel puudub ühtne ülekandevõrk ning juurdepääsuvõrk on killustatud ja vähestes piirkondades ning neil puuduvad vajalikud aktiivseadmed püsivõrgus lairiba juurdepääsu hulgitteenuse osutamiseks. Seega puudub neil võimekus osutada (keskset) lairiba juurdepääsu hulgitteenust ning nad ei kuulu asjaomase turu turuosaliste hulka.

116. Seega tuleb lairiba juurdepääsu hulgituru osalisteks lugeda eelnimetatud 4 sideettevõtjat, kelle poolt esitatud andmete alusel viiakse läbi turuanalüüs.

1. Elisa;
2. Telia;
3. Tele2;
4. STV.

2.5 Püsivõrgus lairiba juurdepääsu hulgiturg

117. Järgides ESS-i sätteid ning olukorda lairiba juurdepääsu hulgiturul, piiritleb TTJA asjaomase turu lähtudes 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktist 3b.

118. Lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutakse teenust kasutavale sideettevõtjale juurdepääsu püsivõrgu ülekande- ja juurdepääsuvõrgule, mille vahendusel saab osutada lõppkasutajale lairiba jaeteenust. Seega sisaldavad lairiba juurdepääsu hulgituru teenused juurdepääsu sidevõrgule (andmeedastuskanalite loomist sidevõrgust lõppkasutajani), kuid ei piirdu üksnes sellega, vaid sisaldavad ka muid andmeedastuse toimimiseks vajalikke elemente ehk nn juurdepääsu tugiteenuseid.

119. Kindlaks määratud asukohas lairiba juurdepääsu hulgituru teenuse võib jagada järgmisteks hulgitteenusteks:

²³ 2013. aastal oli sideettevõtja AS Elion Ettevõtte AS tunnistanud lairiba juurdepääsu turul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. 01.09.2014 sideettevõtjad Elion Ettevõtte AS, AS EMT ja Eesti Telekom AS ühinesid. Ühinemise tulemusena liitusid AS EMT ja Elion Ettevõtte AS ettevõttega Eesti Telekom AS. Ühisettevõtte ärinimeks sai Eesti Telekom AS, kasutusele jäid nii EMT kui ka Elioni kaubamärgid. Alates 20. jaanuar 2016 Eesti Telekom ASi-st sai Telia Eesti AS (Telia) ning EMT ja Elioni asemel tuli kasutusele ühtne Telia kaubamärk

- juurdepääsupunktile juurdepääsu teenus – sidevõrgule juurdepääsupunkti loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale sideteenuste osutamiseks;
- lairibaühendusele juurdepääsu teenus – juurdepääsupunktist sidevõrgu lõpp-punkti lairibaühenduse loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale sideteenuste osutamiseks (sealhulgas virtuaalne kohalik juurdepääs e *VULA*);
 - juurdepääsupunktile ja lairibaühendusele juurdepääsu teenuste toimimiseks vajalikud tugiteenused (muu hulgas juurdepääsu seadmemajutuse teenusele ja hoonete ühiskasutusele).

120. Lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad teenused, mida osutatakse või mida on võimalik osutada elektroonilise side püsivõrgu:

- ülekandevõrgu;
- vaskpaaril põhineva juurdepääsuvõrgu;
- valguskaablil põhineva juurdepääsuvõrgu;
- kaabellevivõrgu vahendusel.

121. Kuna lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osas on piirkonnas B konkurentsitingimused sarnased, piiritleb TTJA kindlaksmääratud asukohas lairiba juurdepääsu hulgituru geograafilise käibimisalana Eesti Vabariigi territooriumi, välja arvatud piirkond A (Tallinna Haabersti, Lasnamäe, Põhja-Tallinna linnaosa, Kohtla-Järve Järve ja Ahtme linnaosa, Maardu, Sillamäe, Jõhvi ja Narva linnad).

3. KOLME KRITEERIUMI TEST

122. Vastavalt 2020. aasta soovitusel punktide 22 peksid riikide reguleerivad asutused analüüsima ka turgu, mis ei ole kehtiva soovitusel hõlmatud, kuid mida reguleeritakse nende jurisdiktsiooni all oleval territooriumil, tuginedes eelnevatele turuanalüüsides, kui neil on piisavalt põhjust arvata, et kolm kriteeriumi on täidetud. Seega võib riigi reguleeriv asutus kindlaks määrata ka muid asjaomaseid toote- ja teenuseturge, mis pole kehtiva soovitusel hõlmatud, kuid mille puhul on riigi kontekstis kolmele kriteeriumile vastavus tõestatud.

123. Lairiba juurdepääsu hulgiturg ei ole enam lisatud uude soovitusel, sest Euroopa Komisjoni seisukohast ja võttes arvesse eeldatavaid tulevasi arenguid liidu tasandil, ei saa enam pidada turule tuleku tõkkest lairiba juurdepääsu hulgiturule kõrgeks ja ületamatuks, turg kaldub alternatiivsete platvormide olemasolu tõttu tõhusa konkurentsi poole, magistraalvõimsuse laiaulatuslikku kaubanduslikku kättesaadavust ja kohaliku ühenduse võimalust operaatorit tsentraalse juurdepääsu teenuste osutamiseks. Nendel põhjustel ei ole enam lairiba juurdepääsu hulgiturg *ex ante* regulatsiooni vajavate turgude nimekirjas. Siiski peaks regulatsioon olema asjakohane kuni selle ajani, mil analüüs näitab, et turul on tõhus konkurents või, et turg ei vasta kolme kriteeriumi testile.

124. Sellest tulenevalt ja Soovitusel kohaselt viis TTJA läbi lairiba jaemüügituru määratlemise ja sealhulgas turuolukorra geograafilise hindamise, milles leiti, et jaemüügiturul oli madal konkurents Eestis piirkonnas B (Lisa 3). Kuna lairiba juurdepääsu hulgiturg on vertikaalselt allapoole seotud lairiba jaemüügituruga, siis kattuvad ka hulgemüügituru geograafilised piirkonnad. Lairiba juurdepääsu hulgiturg ei ole soovitusel kontekstis asjaomaste turgude nimekirjas. Sellest tulenevalt on TTJA kohustatud sellel hulgemüügiturul läbi viima kolme kriteeriumi testi.

125. Jaemüügi tasandil analüüsitud turu geograafilist segmenteerimist silmas pidades ja vastupidiselt selle asjaomasele turu varasemale analüüsile ning Euroopa Parlamendi järeldustele on TTJA uurinud kolme kriteeriumi testi määratletud hulgemüügiturul (Eesti piirkonnas B).

126. TTJA on hinnanud konkurentsiolukorda konkreetsetes kindlaksmääratud piirkondades.

127. Kuna küsimus ei ole mitte uue turu määratlemises, vaid kehtiva regulatsiooni kinnitamisest või kinnitamata jätmises, asjaomasel turul ehk Eesti piirkonnas B määratletakse asjaomasele turule Eesti piirkond B ning viiakse läbi analüüs ainult piirkondades, kus TTJA on tuvastanud jaeturul turutõrked. TTJA peab seda menetlust vajalikuks, piisavaks ja olukorrale sobivaks.

128. Analüüsi Lisas 2 määratletud jaeturul (st piirkonnas B) on omadused, mis võib õigustada *ex ante* reguleerimise kehtestamist, kuna *ex ante* regulatsiooni saab kehtestada ainult turgudel, mille alanevatel turgudel puudub tõhus konkurents. Samal ajal peavad loomulikult olema täidetud kõik nn kolme kriteeriumi testi kriteeriumid määratletud turu jaoks kumulatiivselt.

129. Asjaomaste turgude määramisel tugineb TTJA eelkõige ESS-ile, koodeksile, kohtupraktikale ja soovitusel. Asjaomasele turule saab kindlaks teha ainult siis, kui turg vastab kolmele järgmisele kriteeriumile samal ajal:

- esinevad püsivad kõrge struktuurid, õiguslikud või regulatiivsed turule sisenemise tõkkest;
- turu struktuur on selline, mis infrastruktuurist või kõrgetest sisenemistõkkestest tulenevalt ei võimalda tõhusa konkurentsi saavutamist ettenähtud ajavahemiku jooksul;
- ainult konkurentsiõiguse kohaldamine ei ole piisav väljaselgitatud turuhäire(te) kõrvaldamiseks.

130. Samuti on võetud arvesse ka artikli 67 lõikes 2 sätestatud täiendavad kriteeriumid:

- turusuundumused, mis mõjutavad tõhusa konkurentsi poole liikumise tõenäosust asjakohasel turul;
- kõik asjaomased konkrentsipiirangud hulgi- ja jaetasandil, olenemata sellest, kas selliste piirangute allikaks peetakse elektroonilisele side võrke, elektroonilisele side teenuseid või muud liiki teenuseid või rakendusi, mis on lõppkasutaja seisukohast võrreldavad, ning hoolimata sellest, kas sellised piirangud on asjaomasele turule osa;

- muud liiki kehtestatud regulatsioonid ja meetmed, mis mõjutavad asjaomast turgu või seonduvat jaeturgu või turge kogu asjaomase ajavahemiku vältel, sealhulgas, kuid mitte ainult, koodeksi artiklite 44, 60 ja 61 kohaselt kehtestatud kohustused;
- muu asjaomaste turgude suhtes kohaldatav reguleerimine.

3.1 Kolme kriteeriumi testi täitmine

3.1.1 Kõrgete struktuursete, õiguslike või regulatiivsete turule sisenemise tõkete esinemine

- Regulatiivsed tõkked

131. Regulatiivsed tõkked tähendavad, et teatud territooriumil kehtivad regulatiivsed meetmed piiravad teenuseosutajate tegutsemisvabadust või takistavad üldse võimalust tegutseda (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 59). Näiteks võib potentsiaalsete turuosaliste arv olla piiratud seeläbi, et väljastatakse vaid teatud hulk teatud teenuse osutamist võimaldavaid litsentse.

132. Analüüsitud hulgimüügiturule sisenemisel võivad teatud juhtudel olla regulatiivseteks tõketeks infrastruktuuri ehitust reguleerivad õigusaktid, mis piiravad juurdepääsuvõrgu rajamist. Kohalik omavalitsus võib keelata või piirata dubleerivate sidevõrkude rajamise, kui kohaliku omavalitsuse arengukava ei ühti ettevõtja arengukavaga.

133. TTJA leiab, et niisugused piirangud ei kujuta asjaomasel turul endast sedavõrd kõrgeid regulatiivseid sisenemistõkkeid, et need arvestataval määral takistaksid piiritletud turule sisenemist tervikuna.

- Struktuursed sisenemistõkked

134. TTJA leiab, et piiritletud turu B piirkonnas on vajalik hinnata järgmiseid indikaatoreid: kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle, suured pöördumatud kulud, mastaabisääst.

135. Üheks võimalikuks turule sisenemise tõkkeks on, kui turule sisenemine nõuab ettevõtjalt suuri ja pikaajalisi investeeringuid enne kasumisse jõudmist. Piiritletud turul saab teenuseid osutada vaid sidevõrgu infrastruktuuri omav ettevõtja. Seega on lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste pakkumise eelduseks oma elektroonilise sidevõrgu olemasolu ja tehniline valmisolek sideteenuste osutamiseks.

Oma sidevõrgu rajamine nõuab ettevõtjalt suuri ja pikaajalisi investeeringuid, sellest tulenevalt eksisteerivad asjaomasele turule sisenemisel kõrged sisenemistõkked. Need on seotud lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri rajamise investeeringutega. Selliseid kulusid võib lugeda pöördumatuteks kuludeks, kuna teatud juhtudel kaotatakse kuni 100% investeeringutest. Eelkõige on raskused seotud juurdepääsuga finantsvahenditele, kuna suuremahuliste investeeringute katmiseks vajalikku laenu saab võtta vaid väga suur ja/või piisavat tagatist omav ettevõtja. Investeeringute tagasiteenimine on riskantne Eesti elanikkonna väiksuse ja madala asustustiheduse tõttu maapiirkondades. See omakorda muudab mitme paralleelse üleriigilise sidevõrgu infrastruktuuri väljaehitamise maapiirkondades majanduslikult ebaotstarbekaks. Selliste investeeringute tagasi teenimine on aeganõudev.

Peale eelmise turuanalüüsi läbiviimist 2015. aastal on endiselt lairiba juurdepääsu hulgiturul kaks teenuseosutajat.

136. Struktuursete sisenemistõkete osatähtsust vähendab tehnoloogia areng. Tehnoloogiline eelis teiste ettevõtjate ees võimaldab sideettevõtjal lõppkasutajale teenuseid pakkuda odavamalt ja efektiivsemalt. Samas ei lange asjakohaste teenuste osutamiseks vajaliku sidevõrgu väljaehitamise kulud kunagi tasemele, kus see oleks ettevõtjale kerge või lihtne.

Kokkuvõte

137. Eeltoodu põhjal leiab TTJA, et lairiba juurdepääsu hulgiturul esinevad kõrged ja alalised sisenemistõkked. Sellele viitavad suuremahulised pöördumatud kulud lairiba juurdepääsu hulgituru teenuse osutamist võimaldava sidevõrgu rajamiseks. Seega vastab vaadeldav turg esimene kriteeriumi tingimustele (kõrgete ja alaliste sisenemistõkete olemasolu, mis võivad olla oma olemuselt nii struktuursed, õiguslikud või regulatiivsed).

3.1.2 Turustruktuur, mis ei võimalda tõhusa konkurentsi saavutamist ettenähtud ajavahemiku jooksul

138. Turustruktuur, mis ei võimalda tõhusa konkurentsi saavutamist teatava aja jooksul. Selle kriteeriumi rakendamine hõlmab konkurentsiolukorra uurimist turutõketega turul. Seega eeldab teise kriteeriumi nõuetekohane hindamine, et eelnevalt oleks täidetud esimene kriteerium.

139. TTJA teise kriteeriumi hindamine on tulevikku vaatav. Konkurentsiolukorra hindamiseks asjakohasel turul kasutatakse kooskõlas Euroopa Komisjoni ja Euroopa Kohtu otsustuspraktikaga mitmesuguseid näitajaid, mille põhjal hinnata, kas turg liigub tõhusa konkurentsi poole. Antud turul on TTJA hinnangul põhjendatud kasutada peamise indikaatorina turuosade jaotust ühenduste arvu, -mahtude ja -tulude poolest.

140. Lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid tarbitakse eelkõige eesmärgiga osutada lõppkasutajale lairibateenuseid. Seega on asjakohane vaadelda selle turuga lähedalt seotud turgu ehk lairibateenuse jaeturgu, kuna nende kahe turu teenuste nõudluste vahel on tugev seos.

141. Sidevõrgu infrastruktuuri olemasolu, ulatus ja tehniline valmisolek omavad suurt tähtsust lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, kuna vastava infrastruktuuri omamine on eelduseks lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamisel. Laialdase sidevõrgu infrastruktuuri omamine annab ettevõtjale olulise eelise lairibateenuste osutamisel lõppkasutajatele, võrreldes sideettevõtjatega, kellel vastav võrguinfrastruktuur puudub või see on piiratud ulatusega.

142. Eestis osutavad lairibateenuseid peamiselt sideettevõtjad, kes omavad sidevõrgu infrastruktuuri, mille vahendusel osutatakse vastavaid teenuseid lõppkasutajatele. Lairibateenuseid osutatakse ka lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste vahendusel, kuid selliste teenuste osutamise maht on marginaalne (2022. aasta lõpus 0,1% kõigist interneti kliendiliinidest).

143. Kuna lairibateenuseid osutatakse põhiliselt ettevõtjale kuuluva sidevõrgu infrastruktuuri vahendusel, st püsivõrgu lairibaühendustele osutatakse juurdepääsu ettevõttesiseselt (ettevõtja osutab lairibaühendusi hulgitasandil oma jaemüügiüksusele, kes nende vahendusel pakub jaateenuseid lõppkasutajatele), on selliselt lairibateenuseid osutavad ettevõtjad vertikaalselt integreeritud.

144. Kui ettevõtjad on ettevõttesiseselt võimelised osutama oma jaeüksustele lairibaühendustele juurdepääsu hulgiteenuseid, on nad järelikult võimelised osutama selliseid hulgiteenuseid ka teistele sideettevõtjatele, kes soovivad ostetud teenuse vahendusel osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele. Kaasatud ettevõtjatest ainult üks (Telia) osutab lairibateenust üleriigiliselt (nii 48-s kui ka kaasatud 38-s nn B piirkonnas). Teised ettevõtjad osutavad teenuseid piirkondlikult. Ettevõtja turujõu kindlakstegemisel omab ennekõike kaalu ettevõtjale realselt kuuluv sidevõrk, selle ulatus ning sidevõrgu kasutamine majandustegevuseks.

145. Seega tuleb vaadelda ettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri suutlikkust osutada lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid, mille tulemusest selgub, millises ulatuses on ettevõtjad potentsiaalselt võimelised vastavaid hulgiteenuseid osutama.

146. Elektroonilise side teenuste osutamiseks kasutatav infrastruktuur jaguneb peamiselt kaheks osaks: ülekandevõrk ja juurdepääsvõrk.

147. Lairibateenuste jaeturul osalevad ja konkureerivad põhiliselt järgmised lairibateenuste pakkujad:

- endine monopolne elektroonilise side võrkude omanik (nn *incumbent operator*);
- kaabellevivõrgu operaatorid, kes on oma kaabellevivõrku vajalikul viisil täiendanud ning pakuvad lairibateenuseid kaabelmodemite vahendusel;
- keskmised ja väiksed teenuseosutajad, kes pakuvad lairibateenust, omades selleks vajalikku infrastruktuuri (piiratud ulatusega) ja/või ostes lairibaühendusele vajalikku infrastruktuuri omavalt ettevõtjalt juurdepääsu hulgitteenust ning kujundades ise jaeturul pakutavaid teenuseid;
- lairibateenuse edasimüüjad.

148. Lisas 3 toodud jaeturu analüüsi punktis 3.2 tõi TTJA välja, et internetiühenduste turuosad üle Eestiliselt 2017. – 2022. aasta kohta. Kus selgus, et 2022. aastal ei ole sideettevõtjate turuosades esinenud muutusi võrreldes 2021. aastaga. Seega on nii ainult püsivõrgu jaeklientide kui ka kõigi mobiil- ja kaabelsidevõrkude jaeklientide internetiühenduste turuosad olnud pikka aega 2017-2022 stabiilsed ja puudub alus eeldada, et järgmisel turuanalüüsi perioodil (2023-2028) toimuks selles oluline muutus, mida peaks võtma arvesse Lisa 3 ptk-s 4.3.1 jaeklientide turuosade alusel A ja B piirkondade määramisel.

149. Käesoleva analüüsi üheks sisendiks on Lisas 3 toodud jaeturu analüüs ja sellest tulenevalt eeldab TTJA, et aastal 2022 lairiba juurdepääsu hulgituru B piirkonnas on samad trendid ning on põhjendatud kasutada 2021. aastal kogutud andmeid (Lisa 3, lk 72).

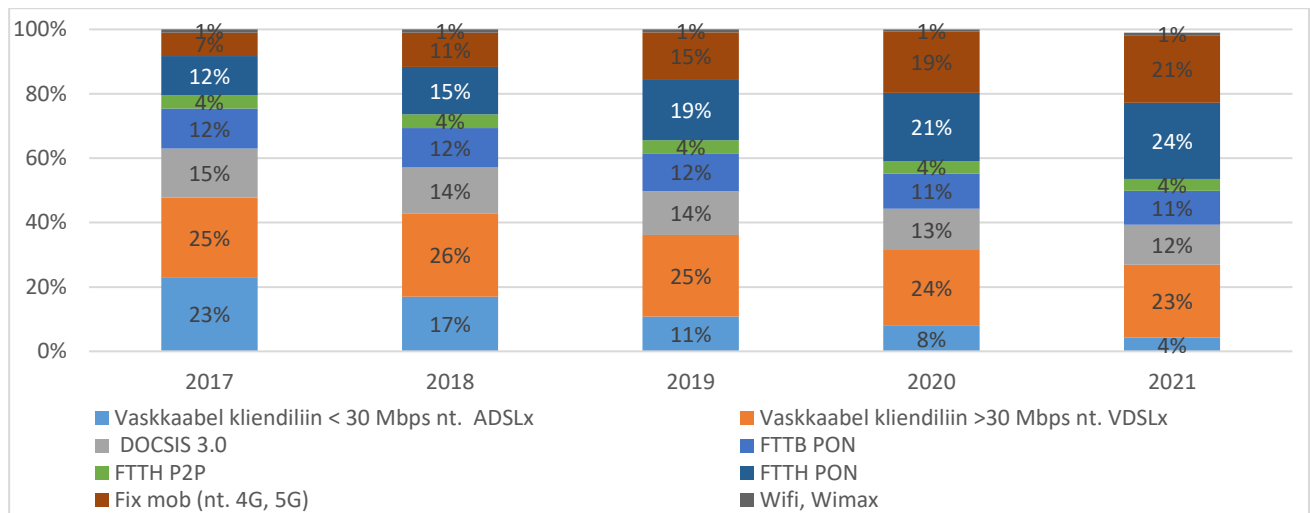
150. Eeltoodud väidet toetab ka lairiba juurdepääsu hulgituru turuosasid käsitlev kogu Eestit hõlmav tabel (vt Tabel 5).

151. Lähtuvalt kasutatavast tehnoloogiast lõppkasutajatele osutatava lairibateenuse analüüsist (vt Tabel 2) selgub, et viie aastaga on ADSL tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal vähenenud 4%-ni, VDSL tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal on stabiilselt üle 20%-i ja raadiolahenduse lõppkasutajate osakaal on stabiilselt 1%. Valguskaabeltehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal suurenenud 39%-ni ja kaabellevivõrgu tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal on vähenenud 12%-ni. Mobiilsidevõrgus lairibateenuse lõppkasutajaid oli 2017. aastal 7% ning 2021. aasta lõpuks on osakaalu protsent suurenenud 22%-ni.

Piirkond B tehnoloogiate osakaalud	2017	2018	2019	2020	2021
Vaskkaabel kliendiliin < 30 Mbit/s nt. ADSLx	23%	17%	11%	8%	4%
Vaskkaabel kliendiliin >30 Mbit/s nt. VDSLx	25%	26%	25%	24%	23%
DOCSIS 3.0	15%	14%	14%	13%	12%
FTTB PON	12%	12%	12%	11%	11%
FTTH P2P	4%	4%	4%	4%	4%
FTTH PON	12%	15%	19%	21%	24%
Mobiilsidevõrk (nt. 4G, 5G)	7%	11%	15%	19%	22%
Wifi, Wimax	1%	1%	1%	1%	1%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 2. Lairibateenuse lõppkasutajate jagunemine tehnilise osutamiseviisi osakaalude järgi Eesti piirkonnas B 2017.-2021. aastal

Alloleval joonisel on ülal toodud tabeli andmed graafiliselt.



Joonis 6 Lairibateenuse lõppkasutajate jagunemine tehnilise osutamiseviisi osakaalude järgi Eesti piirkonnas B 2017. – 2021. aastal

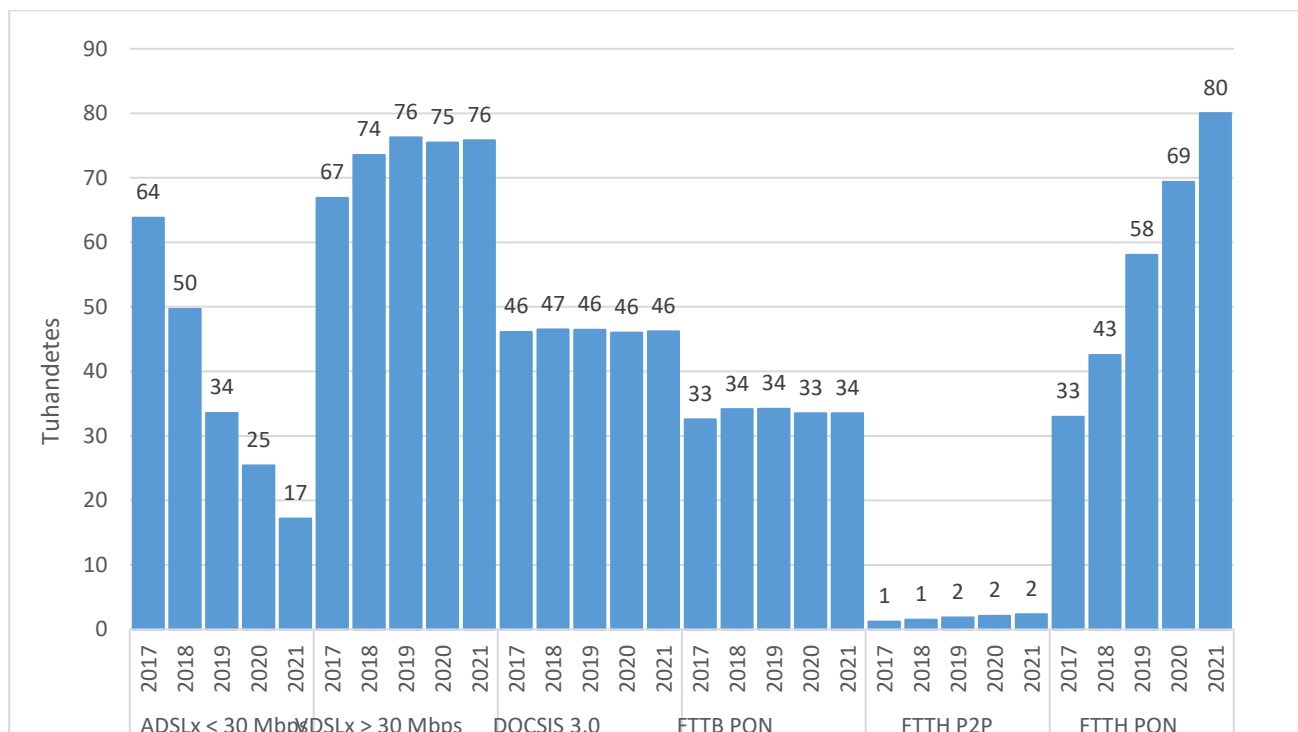
152.29. novembril 2016. a avaldas Telia pressiteate, milles teatas, et järgneva nelja aasta jooksul lõpetab ettevõtte ADSL-tehnoloogia kasutamise. Telia viis vaskkaablil olevad kliendid üle uuematele tehnoloogiatele (nt VDSL2 või G.Fast.²⁴) või siis traadita püsivõrgu tehnoloogiale F4G²⁵.

153.2019. aasta kirjavahetusest Telia ja TTJA vahel selgus, et VDSL *vectoring* tehnoloogiale ülemineku teostamiseks on vaja eelnevalt vastava võrgusõlme kaudu teenuseid saavad kasutajad viia vastavasse valmidusse. Sideettevõtja ja lõppkasutajaga tuleb saavutada kokkulepe eraldi. Sideettevõtjaga tuleb lõpetada vasepaari rendileping. Telia jaeklientidega, kes kasutavad lairibateenust vastava võrgusõlme kaudu, tuleb eraldi kontakti võtta, et korraldada ruuteriga seotud toimingud. Piisab, kui ühe võrgusõlme raames ühe kasutajaga üleminek ei kulge sujuvalt, ei ole võimalik VDSL *vectoring* tehnoloogiat nimetatud sõlmes kasutusele võtta (ühest kasutajast võib sõltuda 1 599 lõppkasutajat).

154. VDSL *vectoring* tehnoloogiale ülemineku näol on tegemist suuremahulise projektiga. TTJA-le esitatud andmetest nähtub, 2022. aasta lõpuks oli VDSL *vectoring* tehnoloogiale üle läinud ca 66 tuhat klienti, kelle kasutuses on üle 69 tuhande kliendiliini.

²⁴ (DSL) protokoll standard vaskpaarile, mis on alla 500 m ning võimaldab tarbida andmeedastuskiirusi vahemikus 150Mbit/s – 1 Gbit/s

²⁵ määratletud tugijaamas fikseeritud mobiilse 4G lairiba teenus



Joonis 7. Lairibateenuse lõppkasutajate jagunemine tehnilise osutamiseviisi järgi Eesti B piirkonnas 2017. – 2021. aastal

155. Lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemisel lähtuti „Jaeturu analüüsis“ (vt Lisa 3.) toodete asendatavuse analüüsist, seega mobiilsidevõrgu baasil hulgiteenuse osutamine on ka käesolevas analüüsis välistatud ning edasises lairibateenuste jaetasandi analüüsis keskendutakse püsivõrkudes osutatava lairibateenuste analüüsile (mis on 78% kõigist B piirkonnas jaetasandil kasutusel olevatest tehnoloogiatest).

156. Jooniselt (vt Joonis 7) on näha lõppkasutajate kasutuses olevate lairiba kliendiliinide dünaamika. Madalamaid kiiruseid võimaldav ADSLx vaskpaar-kliendiliinid on peaaegu välja vahetatud teiste tehnoloogiate vastu. Üle 30 Mbit/s VDSLx vaskpaar-kliendiliinide arv on stabiilne, kuid nende baasil pakutakse ülal mainitud VDSL *vectoring* tehnoloogial lairibateenust.

157. DOCSIS 3.0 baasil pakutava lairibateenuse kaablite/liinide arv on aastatel 2017–2021 muutunud marginaalselt.

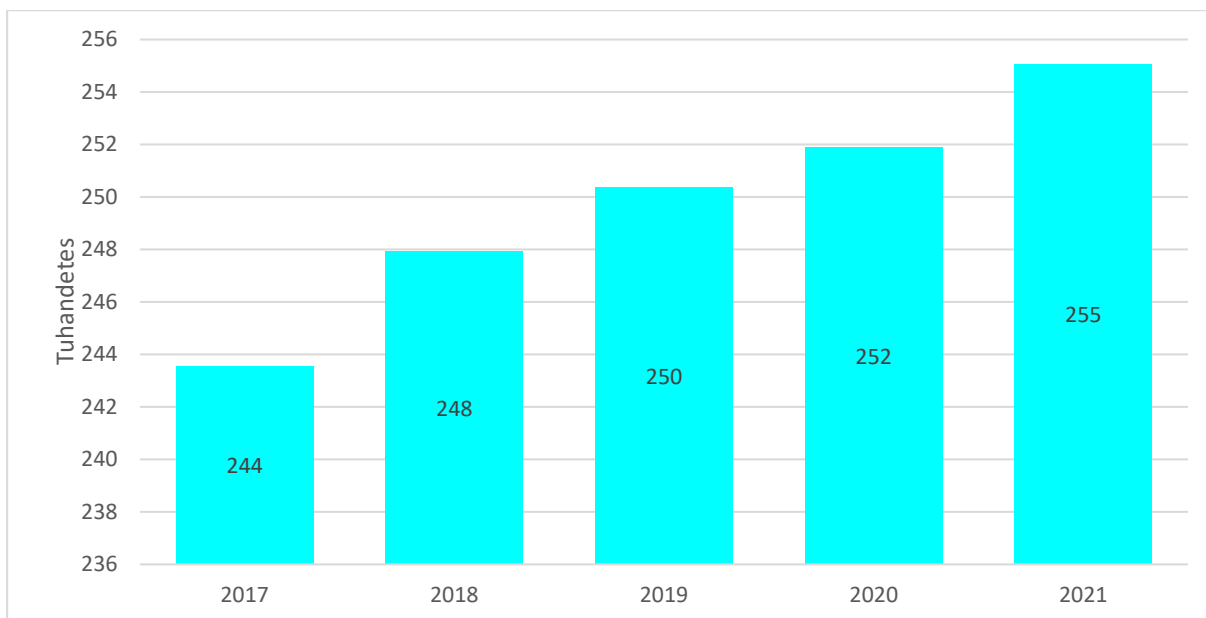
158. Kõige enam on suurenenud valguskaabeltehnoloogia FTTH PON kliendiliinide arv (2017–2021), mis on mahult kasvanud 2,4 korda.

159. Eeltoodust andmetest võib järeldada, et sideettevõtjad arendavad välja pigem uuematel ja kiirematel tehnoloogiatel põhinevaid lairibavõrke. Lõppkasutajad eelistavad üha rohkem suurema kiirusega lairibateenuseid ning loobuvad väikese- ja piiratud edastuskiirustega lairibateenustest.

160. Läbiviidud analüüsi tulemusena selgus, et kõik turuanalüüsi kaasatud ettevõtjad omavad lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate teenuste osutamiseks vajalikku infrastruktuuri.

161. Kõik analüüsi kaasatud ettevõtted omavad passiivset infrastruktuuri. Riigiabiga ehitatud võrkudes puuduvad vajalikud aktiivseadmed püsivõrgus lairiba juurdepääsu hulgiteenuse osutamiseks.

162. Alljärgneval joonisel (Joonis 8) on toodud lairibateenuste kasutusstatistika püsivõrkudes alates aastast 2017 – 2021 Eestis piirkonnas B. Viimase kuue aasta (2017 – 2021) jooksul on lairibateenuse lõppkasutajate arv kasvanud ligi 5%. Turg on tervikuna kasvav.



Joonis 8. Püsivõrgus lairibateenuse lõppkasutajate kasutuses olevate kliendiliinide arv Eesti piirkonnas B aastatel 2017 – 2021

163. Lairibateenuse lõppkasutajate arvu alusel on Eesti piirkonnas B suurem osa püsivõrgu lairibateenuste jaeturust (95%) koondunud kahe suurema teenuseosutaja kätte. Suurima turuosa teenuseosutaja lairibateenuse jaeturul piirkonnas B on Telial (78%) ning väiksema turuosaga teenuseosutaja on Elisa (17%). Kaabellevi ettevõtja STV turuosa on 5% (vt Tabel 3).

164. Elisa turuosa lairibateenuste lõppkasutajate arvu alusel on viie aasta jooksul tõusnud 2%. STV turuosa on vaadeldaval ajaperioodil vähenenud protsendi võrra 5 %-ni. Telia osakaal lairibateenuse turu lõppkasutajate arvu alusel on vähenenud vaadeldaval perioodil 1% ja moodustab 2021. aasta seisuga 78% kogu Eesti segmenti B lairibateenuse lõppkasutajate arvust.

165. Jaeturul on seega Telial kõige suurem turuosa, mis on muutunud viimasel viiel aastal marginaalselt. Sellest saab järeldada, et ka Telia võimekus lairiba juurdepääsu hulgiteenust osutada muutunud marginaalselt.

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	79%	79%	79%	78%	78%
Elisa Eesti	15%	15%	16%	16%	17%
STV	6%	5%	5%	5%	5%
Tele2	0%	0%	0%	0%	0%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 3. Püsivõrgus lairibateenuse turu jagunemine B piirkonnas teenuse osutajate vahel lõppkasutajate arvu alusel 2017. – 2021. aastal

166. Tabel 3 nähtub, et viie aasta jooksul ei ole lairibateenuse jaeturule sisenenud uusi turuosalisi ning turul on üks suur sideettevõtja ja ülejäänud turuosaliselised on alla 20% -lise osakaaluga.

...*

Joonis 9 Püsivõrgus lairibateenuse turu B piirkonnas jagunemine teenuse osutajate vahel lõppkasutajate arvu alusel tehnoloogiate kaupa aastatel 2017 – 2021

167. Nagu jooniselt (vt Joonis 9) on näha, on suuremaid kiiruseid võimaldavate valguskaabel-kliendiliinide arv tõusvas trendis (suurenedes nii aastal 2020 kui ka 2021 9%).

168. Tabel 4 on toodud 2020. aasta ja 2022. aasta potentsiaalsete kliendiliinide arvu osakaal piirkonnas B. Nagu näha on teenuse osutamiseks valmiduse võimalus kõige suurem Telial (aastal 2020 oli see ...% ning aastal 2022 – ...%).

	2020	2022
Telia	...%	...%
Elisa	...%	...%
STV	...%	...%
Tele2	...%	...%
ELA SA	...%	...%
Eesti Andmesidevõrgu AS	...%	...%
Teised	...%	...%
Kokku	100%	100%

Tabel 4. Potentsiaalsete kliendiliinide arvu osakaalud piirkonnas B aastal 2020 ja 2022* (koos riigiabiga ehitatud võrkudega,*leitud suhtarvuga)

169. Käesoleva otsuse kavandi koostamise hetkel osutab TTJA-le esitatud andmetest lähtuvalt vastavaid teenuseid vaid kaks ettevõtjat: Telia ja Tele2.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Telia	...%	...%	...%	...%	...%	...%
Tele2	...%	...%	...%	...%	...%	...%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 5. Lairiba juurdepääsu turuosad kogu Eesti kohta (riiklikust või regionaalsest juurdepääsu-punktist sidevõrgu lõpp-punktini virtuaalselt eraldatud lairibaühenduste (*bitstream*) e teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arv) ühenduste arvu järgi aastatel 2017 – 2022

170. Lairiba juurdepääsu turuosad kogu Eestis aastatel 2017 – 2022 on toodud ülalolevas tabelis (vt Tabel 5). Tabelist on näha, et Telia turuosad on stabiilselt ...%vahel.

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	...%	...%	...%	...%	...%
Tele2	...%	...%	...%	...%	...%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 6. Piirkonna B lairiba juurdepääsu turuosad (riiklikust või regionaalsest juurdepääsu-punktist sidevõrgu lõpp-punktini virtuaalselt eraldatud lairibaühenduste (*bitstream*) e teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arv) ühenduste arvu järgi aastatel 2017 – 2021

171. Tabel 7 nähtub, et püsivõrgus lairiba juurdepääsu hulgiturul B piirkonnas on kokku 2021. aastal 217 teistele sideettevõtjatele kasutada antud ühendust.

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	...*	...*	...*	...*	...*
Tele2	...*	...*	...*	...*	...*
Kokku	...*	...*	...*	...*	...*

Tabel 7. Piirkonna B lairiba juurdepääsu ühenduste arv (Riiklikust või regionaalsest juurdepääsu-punktist sidevõrgu lõpp-punktini virtuaalselt eraldatud lairibaühenduste (*bitstream*) e teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arv) ühenduste arvu järgi aastatel 2017-2021

172. Tele2 ...*%-line turuosa moodustub ...*teistele sideettevõtjatele kasutada antud ühenduste arvust.

Kokkuvõte

173. Püsivõrgus lairibaühendusele juurdepääsu jaateenuste osutamisel kasutatakse kõige enam valguskaabel- ja vaskkaabelvõrgul põhinevaid tehnoloogiaid ning nõudlus nende järele suureneb pidevalt.

174. Telia omab 2021. aasta seisuga B piirkonnas lairiba jaateenuse lõppkasutajate kogumahust ...*%. Hulgituru mahust omab Telia ...*%, mis moodustub ...* ühendustest. Tehnoloogiatest on kiireimalt arenevaks tehnoloogiaks suuremat andmemahutu võimaldavad tehnoloogiaid.

175. Alates 2008. aasta lõpust on lairiba juurdepääsu hulgiturg avatud konkurentsile, kuid endiselt on turul ainult kaks teenuseosutajat.

176. Eestis pakub hulgitasandil lairibaühendusi vaid kaks ettevõtjat (Telia ja Tele2). Alates viimasest turuanalüüsist on turuosade liikumine toimunud ainult nende kahe sideettevõtja vahel. Põhjusena võib välja tuua, et lairibaateenuste madalate jaehindade tõttu on lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenus, vähe atraktiivne, kuna kasumimarginaal jae- ja hulgihindade vahel on väike.

177. Eestis ei liigu lairiba juurdepääsu hulgiturg tõhusa konkurentsi poole tänu alternatiivsete platvormide puudumisele, samuti ei ole Eestis lokaalselt vastastikku seotud operaatoreid, kellel oleks võimalus pakkuda lairibale juurdepääsu hulgiteenust ehk sideettevõtjad kellel on küll piisava ulatusega passiivne püsivõrk ei paku lairiba juurdepääsu hulgiteenust, kuna neil puuduvad vastavad aktiivseadmed, sest selle järele puudub nõudlus

178. Eeltoodust võib järeldada, et järgmise viie aasta jooksul ei muutu stabiilsena seisnud olukord lairiba juurdepääsu hulgiturul, ehk hulgitasandi teenuse pakkujate arv ei muutu.

179. Seega vastab vaadeldav turg kolme kriteeriumi testi teisele kriteeriumile.

3.1.3 Ainult konkurentsioiguse kohaldamine ei ole piisav väljaselgitatud turuhäire(te) kõrvaldamiseks

180. Kolmanda kriteeriumi puhul on määravaks asjaoluks, kas konkurentsioigusest üksi piisab turul tuvastatud puuduse või puuduste adekvaatseks kõrvaldamiseks.

181. Suuniste kohaselt on *ex ante* kandidaatturud ainult need, kus konkurentsioigusest ei piisa turutõrgete kõrvaldamiseks ning stabiilse ja tõhusa konkurentsi tagamiseks ettenähtava aja jooksul. *Ex ante* regulatsioon täiendab konkurentsioigust juhtudel, kui turutõrgete kõrvaldamiseks asjakohast regulatiivset kohustust ei saa konkurentsioigusega kehtestada (nt juurdepääsukohustused teatud tingimustel), kui regulatiivse sekkumise nõuded on ulatuslikud ja neid tuleb säilitada kogu perioodi vältel. Piisav ajavahemik (nt tehniliste üksikasjadega seotud tingimuste jälgimine, kulude prognoosimine), kui on vaja sagedasi ja õigeaegseid sekkumisi või kui õiguskindluse loomine on niivõrd oluline, et see õigustab eelnevat kohustuste kehtestamist.

182. Püsivõrgus lairibaühendusele juurdepääsu osutamiseks on oluline omada laiaulatuslikku infrastruktuuri, nii ülekande- kui ka juurdepääsuvõrgu osas. Ainult konkurentsioigusega ei ole võimalik tagada asjaomasel turul konkurentsi.

183. *Ex post* kohaldatav konkurentsioigus ei ole sobilik sellise probleemi nagu „ülemäärane hinnakujundus“ ärahoidmiseks. Sellest annab tunnistust edukate *Ex post* ülemäärase hinnakujunduse juhtumite vähesus EL-i kohtupraktikas.

184. *Ex post* lähenemine ülemäärasele hinnakujundusele sellistel turgudel nagu püsivõrgus lairibaühendusele juurdepääsu hulgiturg, mida iseloomustab tõhusa konkurentsi puudumine, ei paku tõenäoliselt lõppkasutajatele piisavat kaitset ega soodusta tõhusat konkurentsi. Selle põhjuseks on asjaolu, et selliste probleemide käsitlemine konkurentsioiguse lähenemisviiside kaudu (kui see on tõendatud konkurentsioiguse nõutavale standardile) ilmneks tõenäoliselt oluliselt pärast konkurentsiprobleemi enda tekkimist, aidates sellega kaasa märkimisväärsele ebakindlusele järgnevate turuosaliste seas.

185. *Ex ante* regulatsiooni puudumisel on peamisteks turutõrgeteks, mis võivad tekkida kõrgete ja püsivate sisenemistõkete tõttu ning tõhusa konkurentsi keskpäika dünaamilise suundumuse puudumisel, kaubandusest keeldumine, diskrimineeriv teenuste osutamine ja/või lairibateenuste hulgimüügi potentsiaalne ületasu. Teine probleem on see, et MTE-le ei kehtestata tõhususe stiimuleid. Konkurentsioigus ei ole piisav lairiba juurdepääsu hulgimüügituru konkurentsiprobleemide lahendamiseks.

186. TTJA ei saa konkurentsioigusest lähtuvalt tõhusalt kontrollida MTE hindu ja eelkõige tagada nende kuludele orienteeritust. Konkurentsioigus üksi ei anna selliste kohustuste kehtestamiseks vajalikku õiguslikku alust. Samuti ei ole kohtutel tavaliselt vajalikke ressursse sellise korra järgimise kontrollimiseks.

187. Samuti on suuremat infrastruktuuri omaval ettevõtjal asjaomasel turul (piirkonnas B) hetkel ja edaspidi piisavalt turujõudu, et tegutseda suures ulatuses oma konkurentidest, klientidest ja lõppkokkuvõttes lõppkasutajatest sõltumatult.

188. TTJA leiab, et konkurentsioigust kohaldav Eesti kohus ei nõua tavaliselt parandusmeetmeid, nagu konkreetsete hindade või hinnakujundusmeetodite kehtestamine, ega hindade pidevat arengut, nagu TTJA riigi reguleeriva asutusena võib teha. Samuti ei saa konkurentsioigust kohaldada juurdepääsust keeldumise korral.

Järeldus

189. Eelnevat arvesse võttes järeldab TTJA, et kolmas kriteerium konkurentsioiguse suutmatuse osas tulla toime lairiba juurdepääsu hulgiturul tekkinud ja eeldatavasti tekkivate struktuursete probleemidega, on täidetud.

Kolme kriteeriumi testi järeldus

190. TTJA, analüüsides põhjalikult Eesti turul piirkonnas B valitsevaid tingimusi, järeldas, et Eestis on piirkonnas B endiselt täidetud kolm kriteeriumi, mida tuleks vastavalt siseriiklikule ja Euroopa õigusele reguleerida turul, mis ei sisaldu vastavas EL-i soovitusel.

191. TTJA jõudis järeldusele, et lairiba juurdepääsu hulгимүүгитурul on piirkonnas B endiselt kõrged ja püsivad struktuursed sisenemistõkked. Lisaks leidis TTJA, et kõnealuse turu olemasolev struktuur ei kaldu turuanalüüsi asjakohase ajahorisondi jooksul piirkonnas B tõhusa konkurentsi poole, kuna selle kohta puuduvad tõendid.

192. Lõpuks järeldas TTJA, et konkurentsioigusest üksi ei piisa turul piirkonnas B tuvastatud ebatõhususe adekvaatseks kõrvaldamiseks.

193. Seetõttu leiab TTJA, et lairiba juurdepääsu hulгимүүгитурul tuleks lisada Eesti piirkonnas B eelnevat reguleerimist vajavate turgude hulka.

4. TURUANALÜÜS JA MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJA MÄÄRAMINE

194. Peatükis 3 leidis TTJA, et Eesti piirkonnas B on lairibale juurdepääsu hulgiturul vajalik *ex-ante* reguleerimise jätkamine. TTJA piiritles asjaomase sideturu ning vastavalt EL sidekoodeksi artiklile 67 ja ESS § 44 hindas konkurentsiolukorda, eesmärgiga teha kindlaks märkimisväärse turujõuga ettevõtja (MTE).

4.1 Turuanalüüsi ja MTE määramise eesmärk ja alused

195. TTJA määrab kindlaks ühe või mitu märkimisväärse turujõuga ettevõtjat, kui turuanalüüsi käigus on tuvastatud, et vastaval sideteenuse turul ei toimi konkurents ja ettevõtja vastab märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnustele: st ettevõtja eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega omab märkimisväärset turujõudu ehk positsiooni, mis võimaldab tal (või neil ühiselt) sellel turul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest.

196. Vastav sideettevõtja tunnistatakse MTE-ks, selleks, et tagada konkurentsi soodustamine, sideteenuste osutajate paljususe, nende võrdne ja mittediskrimineeriv kohtlemine ning osutatavate teenuste kvaliteet ja kättesaadavus lõppkasutajatele.

197. Turuanalüüsi läbiviimist ja märkimisväärse turujõuga ettevõtja määramist reguleerivad ja juhendavad järgmised Eesti seadused ja määrused ning Euroopa direktiivid ja suunised:

- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, millega kehtestatakse elektroonilise side seadustik²⁶ (EL direktiiv 2018/1972, käesolevas otsuses ka *EL sidekoodeks*), mis on üle võetud ESS-i;
- Eesti elektroonilise side seadus²⁷ (käesolevas otsuses ka *ESS*);

²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A02018L1972-20181217>

²⁷ <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022022003?leiaKehtiv>

- Eesti ettevõtetus- ja infotehnoloogiaministri määrus²⁸ „Turuanalüüsi teostamise põhimõtted ja kord ning juurdepääsu- ja sidumise teenuse näidispakkumise andmekoosseis“ (16.12.21 nr 78, käesolevas otsuses ka *turuanalüüsi määrus*);
- Euroopa Komisjoni suunised turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise kohta vastavalt ELi elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste reguleerivale raamistikule²⁹ (EK teatis 2018/C 159/01, käesolevas otsuses ka *EK 2018 suunised*);

198. EL sidekoodeksi artikli 63 kohaselt tunnistatakse ettevõtja märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks, kui tal on kas üksi või teiste ettevõtjatega ühiselt turgu valitseva seisundiga samaväärne seisund, nimelt olukord, kus tema majanduslik tugevus annab talle võimu käituda märgatavas ulatuses sõltumatuna konkurentidest, klientidest ja lõpuks ka lõppkasutajatest.

199. ESS § 45 kohaselt tunnistab TTJA konkreetset sideteenust turul ja selle teenuse osutamise segmendis märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks sideettevõtja, kes omab eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega märkimisväärset turujõudu, mis võimaldab tal tegutseda märkimisväärsel määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest.

200. ESS § 44 kohaselt teostab TTJA piiritletud turul konkurentsiolekorra analüüsi (edaspidi turuanalüüs), et teha kindlaks, kas vastaval turul toimib konkurents, tegutseb märkimisväärse turujõuga ettevõtjad ja on vaja märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kehtestada kohustusi. Turuanalüüsi teostatakse kooskõlas Euroopa Liidu konkurentsioiguse põhimõtetega ning Euroopa Komisjoni ja Euroopa Sideameti suunistega ning konsulteeritakse vajaduse korral Konkurentsiametiga, et tagada ühtne ja järjepidev konkurentsioiguse rakendamine. Turuanalüüsi teostamise põhimõtted ja kord on kehtestatud turuanalüüsi määrusega.

201. EK 2018 suunise peatükist 3 tuleneb, et ühe ettevõtja märkimisväärne turujõud tehakse kindlaks mitme kriteeriumi põhjal. Võetakse arvesse nii ettevõtja kui ka tema konkurentide turuosad, samuti piiranguid, mida võimalikud konkurendid võivad kesk-pikas perspektiivis rakendada.

202. Turuosad võivad olla esimene oluline märk turustruktuuri ning turul tegutsevate erinevate operaatorite suhtelise tähtsuse kohta. Ent turuosasid tuleb tõlgendada asjaomaste turutingimuste põhjal, eelkõige arvestades turu dünaamikat ja toodete diferentseerituse ulatust. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on väga suur turuosad, mis ettevõtjal on juba mõnda aega olnud - üle 50 % - iseenesest, välja arvatud erandlikel asjaoludel, tõend turgu valitseva seisundi olemasolust.

203. Kogemused näitavad, et mida suurem on turuosad ja mida pikema aja jooksul seda hoitakse, seda tõenäolisem on, et see on oluline esialgne märk märkimisväärse turujõu olemasolu kohta. Kuid isegi suure turuosaga ettevõtja ei pruugi olla võimeline tegutsema piisava läbirääkimispositsiooniga klientidest sõltumatult. Lisaks sellele võib asjaolu, et turul tugevat positsiooni omav ettevõtja kaotab järk-järgult turuosad, näidata, et turg muutub konkurentsivõimelisemaks, kuid see ei välista märkimisväärse turujõu olemasolu kindlakstegemist.

204. Turuosad märkimisväärne kõikumine aja jooksul võib viidata turuvõimu puudumisele asjaomasel turul. Uue turule tulija võime oma turuosad kiiresti suurendada võib kajastada seda, et kõnealune asjaomane turg on konkurentsivõimelisem ja et turule tuleku tõkked on mõistliku aja jooksul ületatavad.

205. Kui ettevõtja turuosad on suured, kuid alla 50% künnise, peaks tuginema märkimisväärse turujõu hindamisel lisaks ka muudele peamistele struktuurilistele turuomadustele ning enne märkimisväärse turujõu olemasolu kohta järelduste tegemist peaks teostama asjaomase turu majanduslike omaduste põhjaliku struktuurilise hindamise. Järgmised mittetäielikud kriteeriumid võivad olla asjakohased, et

²⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/118122021004>

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET/TEXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52018XC0507%2801%29>

mõõta ettevõtja turujõudu, mis võimaldab tal tegutseda märkimisväärsel määral sõltumatult oma konkurentidest, klientidest ja lõppkasutajatest:

- ettevõtjate turuosad;
- kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle ja investeeringud infrastruktuuri;
- regulatiivsed ja struktuursed sisenemistõkked (pöördumatud kulud, mastaabisääst, vertikaalne integratsioon).

206. Eraldi võttes ei pruugi eespool nimetatud kriteeriumid olla otsustavad märkimisväärse turujõu olemasolu kindlakstegemiseks. Selline järeldus peab põhinema mitme teguri kombinatsioonil.

207. Eeltoodust tulenevalt viib TTJA lairiba juurdepääsu hulgituru MTE tuvastamiseks läbi tulevikku suunatud turuanalüüsi olemasolevate ja tõenäoliste tulevaste turutingimuste alusel võttes arvesse eespool nimetatud turujõu hindamise kriteeriumid.

- Olemasolev konkurents turul: hinnatakse kriteeriume, nagu turuosa, vertikaalne integratsioon (vt ptk 4.2.1), laienemistõkked ja hinnakäitumine (vt ptk 4.2.2.);
- Potentsiaalne konkurents turul: hinnatakse kriteeriume, nagu ettevõtete suhteline suurus, kontroll infrastruktuuri üle, mida ei ole lihtne dubleerida, turule tuleku tõkked, toodete/teenuste mitmekesistamine (näiteks komplekteeritud tooted või teenused), mastaabisääst, mitmekülsussääst ja potentsiaalsete konkurentide üldine tugevus (vt ptk 4.3);
- Tasakaalustava ostujõu tugevus: hinnatakse mistahes tugevate ostjate mõju pakkuja konkurentsikäitumisele (vt ptk 4.4).

208. Lairiba juurdepääsu hulgituru konkurentsiolukorda hinnati muuhulgas järgmiste kriteeriumite alusel:

- ettevõtjate turuosad;
- kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle ja investeeringud infrastruktuuri;
- regulatiivsed ja struktuursed sisenemistõkked (pöördumatud kulud, mastaabisääst, vertikaalne integratsioon).

209. Nõuetekohase turuanalüüsi läbiviimiseks kogus TTJA otsuse punktis 2.4. nimetatud sideettevõtjatelt andmeid kõnealusel turul asjakohaste teenuste osutamise mahtude, hindade ja tulude kohta ning teenuse osutamiseks kasutatava infrastruktuuri kohta. Lisaks küsimustiku vahendusel kogutud teabele kasutab TTJA ettevõtjate poolt äriregistrile ja TTJA-le sideturgude kvartaalse aruandluse raames esitatud teavet, samuti muid ametile esitatud või avalikest allikatest kättesaadavat teavet.

210. Turu piiritlemise järeldustest tulenevalt (vt ka otsuse kavandi punkti 2.4) on käesolevasse turuanalüüsi kaasatud järgmised ettevõtjad (kes omavad nii ülekande- kui ka juurdepääsuvõrku ja/või kelle lõppkasutajate arv on üle 1000):

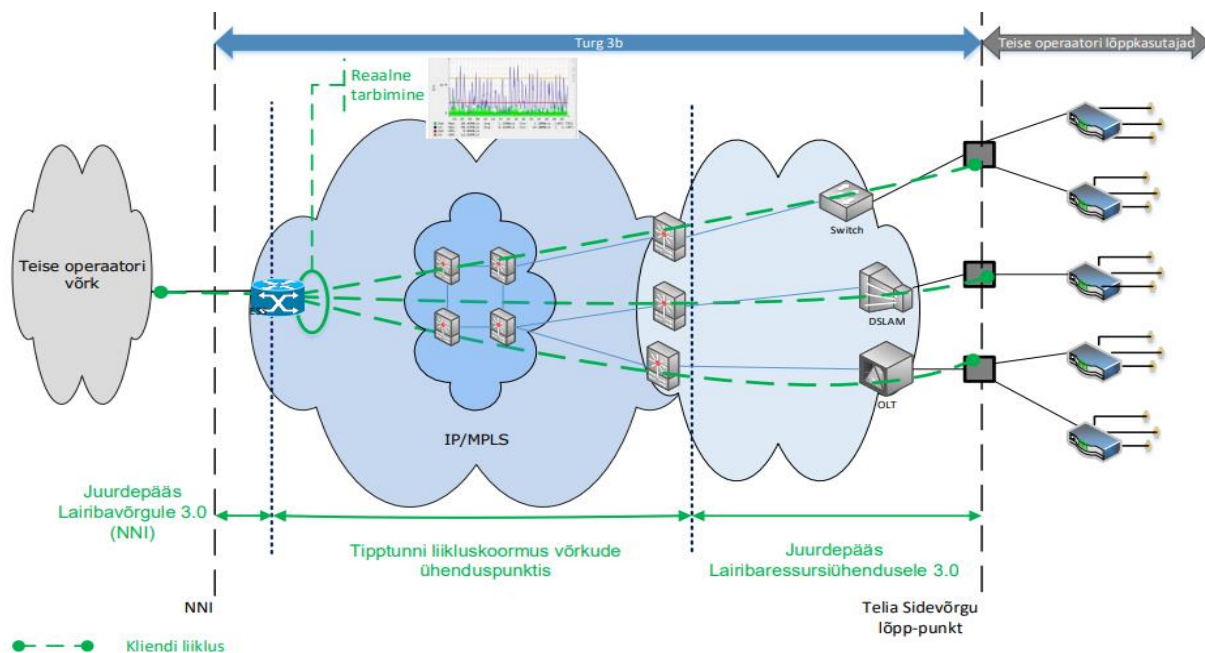
1. Elisa;
2. Telia;
3. STV;
4. Tele2.

4.2 Konkurentsi hetkeolukord

211. Otsuse kavandi punkti 2.2.1. kohaselt tarbitakse lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid eelkõige eesmärgiga osutada lõppkasutajale lairibateenuseid. Seega on asjakohane vaadelda selle turuga lähedalt seotud turgu ehk lairibateenuse jaeturgu, kuna nende kahe turu teenuste nõudluste vahel on tugev seos. Lairibateenuste jaeturul osalevad ja konkureerivad põhiliselt järgmised lairibateenuste pakkujad:

- endine monopolne elektroonilise side võrkude omanik (*incumbent operator*);
- kaabellevivõrgu operaatorid, kes on oma kaabellevivõrku vajalikul viisil täiendanud ning pakuvad lairibateenuseid kaabelmodemite vahendusel;
- keskmised ja väiksed teenuseosutajad, kes pakuvad lairibateenust, omades selleks vajalikku infrastruktuuri (piiratud ulatusega) ja/või ostes lairibaühendusele vajalikku infrastruktuuri omavalt ettevõtjalt juurdepääsu hulgitreenust ning kujundades ise jaeturul pakutavaid teenuseid;
- potentsiaalsed teenuseosutajad ehk passiivse püsivõrgu omanikud;
- lairibateenuse edasimüüjad.

212. Telia omab ainsana infrastruktuuri kõigis geograafilisel piiritlemisel määratud geograafilistes üksustes (vt ka ptk 2.4). Teliale, kui endisele *incumbent* operaatorile on rakendunud pikka aega MTE regulatsioon lairiba kohaliku juurdepääsu hulgiturul ja ka lairiba juurdepääsu hulgiturul. Alloleval joonisel (vt Joonis 10) on toodud Telia lairiba juurdepääsu hulgitreenuse funktsionaalne joonis.



Joonis 10 Telia lairiba juurdepääsu hulgitreenuse funktsionaalne joonis (Allikas: Telia tootetingimused)

213. Olulise muutuse valguskaabel-juurdepääsuvõrkude ehitamisel ja hulgitreenuse osutamise laienemisel maapiirkondades on kaasa toonud riigiabiga loodavad valguskaabel-võrgud. TTJA on viinud läbi mitu avalikku konsultatsiooni välja selgitamaks piirkonnad, kus sideettevõtjad ei ole valmis äriatel alustel ülikiire läbilaskevõimega võrke välja ehitama. Ettevõtjate poolt esitatud andmete alusel koostati nn „valgete alade“ kaart või loetelu aadressobjektide kohta, kus puudub võimalus tarbida lairibateenust (interneti teenust) allalaadimiskiirusega vähemalt 30 Mbit/s. Esimene aadressiobjektide loetelu ja kaart koostati 2017. aastal esitatud ettevõtjate andmete baasil ja seda loetelu uuendati seoses uute riigiabi projektidega aastatel 2020. ja 2022.

214. Riigiabi toel on ehitatud või ehitatakse välja nii ülekande, kui ka juurdepääsu sidevõrku ning tulevikku vaatavalt saab TTJA öelda, et lairiba juurdepääsu hulgitreenuse osutamine hakkab olema läbi 2-3 sideettevõtja infrastruktuuri. Piirkondades, kus varasemalt võrku ei olnud, on ainsaks lairibateenuse tarbimise võimaluseks kasutada lairiba juurdepääsu hulgitreenust.

215. Riigiabi meetmetega loodud juurdepääsuvõrku haldavad sideettevõtjad on kohustatud looma võrdsetel alustel juurdepääsu vähemalt viiele jaateenust osutavale sideettevõtjale. Seega saavad lõppkasutajad ise valida endale kõige sobivama jaateenuse osutaja. Enamus riigiabiga loodud valguskaabel-juurdepääsuvõrke omavad sideettevõtjad osutavad ainult hulgiteenust teistele sideettevõtjatele. Analüüsi kaasatud riigiabiga rajatud võrkudes ei osutata ei jae- ega hulgi lairibaühenduse (bitivoo) teenuseid, vaid ainult valguskaabli kiu eraldamist ehk füüsilist juurdepääsu (kiu renti) kohalikul tasandil. Seega ei kuulu aktiivseadmeteta ja ainult kohalikku juurdepääsu pakkuvad riigiabiga rajatud võrgud kesket juurdepääsu võimaldava lairiba juurdepääsu hulgiturule.

216. Eesti lairiba juurdepääsu hulgituru omapäraks on see, et ainsana omab riikliku tasandi juurdepääsupunkte Telia. Telia saab pakkuda lairiba juurdepääsu hulgiteenust kõigis B piirkonna üksustes, samas teised ettevõtjad tegutsevad erinevates piirkondades lokaalselt oma võrgu piires. Tihti on nende operaatorite ainsaks teenuse osutamise võimaluseks müüa edasi Telia lairiba juurdepääsu hulgiteenust. See omakorda tõstab teenuse hinda.

4.2.1 Turuosad

217. Lõppkasutajatele osutatava lairibateenuse ühenduste tehnoloogiate osakaale vaadates (vt Tabel 8) selgub, et 5. aastaga on xDSL tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal vähenenud 5% . Valguskaabel tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal on suurenenud 10% ja kaabellevivõrgu tehnoloogiat kasutavate lõppkasutajate osakaal on vähenenud 5%.

Tehnoloogia	2017	2018	2019	2020	2021
Vaskkaabel (xDSL)	35%	28%	19%	14%	9%
Koaksiaal	26%	26%	26%	26%	25%
Valguskaabel	39%	46%	55%	60%	65%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 8. Piirkond B tehnoloogiate osakaalud aastatel 2017 – 2021

Seega saab järeldada, et ainus kiiresti arenev tehnoloogia lairiba jaateenuste turul on valguskaabel-tehnoloogia.

Turuosad teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arvu järgi

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	...*0%	...*0%	...*0%	...*0%	...*0%
Tele2	...*0%	...*0%	...*0%	...*0%	...*0%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 9. Piirkonna B lairiba juurdepääsu turuosad (Riiklikust või regionaalsest juurdepääsu-punktist sidevõrgu lõpp-punktini virtuaalselt eraldatud lairibaühenduste (bitstream) e teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arv) ühenduste arvu järgi aastatel 2017 – 2021

218. Nagu tabelist (Tabel 6 ja 9) nähtub (vt ka 3.1.2), omab Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärselt suurt turuosa – teistele ettevõtjatele kasutada antud lairibaühenduste arvu alusel oli 2017. aastal Telia turuosa suuruseks ...*%. Võrreldes aastaga 2021 on Telia turuosa teistele ettevõtjatele kasutada antud lairibaühenduste arvu alusel küll vähenenud ...*% võrra, kuid siiski ...*.

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	79%	79%	79%	78%	78%
Elisa	15%	15%	16%	17%	17%
STV	6%	5%	5%	5%	5%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 10. Püsivõrgus lairibateenuse turu jagunemine B piirkonnas teenuse osutajate vahel lõppkasutajate arvu alusel aastatel 2017 – 2021

219. Samuti on (ptk 3.1.2 kirjeldatud vt Tabel 7) näha, et suurima turuosaga teenuseosutaja lairibateenuse jaeturul piirkonnas B on Telial (78%) ning tunduvalt väiksema turuosaga teenuseosutaja on Elisa (17%). Kaabellevi ettevõtja STV turuosa on 5%.

220. Elisa turuosa lairibateenuste lõppkasutajate arvu alusel on kuue aasta jooksul tõusnud 2% võrra (17%-ni). STV turuosa on vaadeldaval ajaperioodil vähenenud protsendi võrra 5%-ni. Telia osakaal lairibateenuse turu lõppkasutajate arvu alusel on vähenenud vaadeldaval perioodil 1% ja moodustab 2021. aasta seisuga 78% kogu Eesti piirkonna B lairibateenuse lõppkasutajate arvust.

221. Eeltoodust järeldub, et lairiba juurdepääsu hulgiturg ei arene ehk teisisõnu teenuse ostjate arv ei suurene ja teenuse osutajate arv ei kasva. Sideettevõtjatel, kelle elektroonilise side võrk on väikese ulatusega või see puudub, on jaetasandil lairibateenuste osutamiseks peamiseks võimaluseks kasutada Telia poolt osutatavat lairiba juurdepääsu hulgiteenust.

222. Praktikas aga sideettevõtjad seda peaaegu ei kasuta või siis kasutavad vähesel määral. Saab järeldada, et lairiba juurdepääsu hulgiturg ei arene, kuna sideettevõtjatel puudub huvi asjaomast teenust vabatahtlikult pakkuda. Samuti on nõudlus Telia pakutava lairiba hulgiühenduse vastu madal.

223. Lairiba juurdepääsu kogu hulgituru käivete osas ei ole sideettevõtjatel võimalik neid piirkondade kaupa eristada. Seega on asjakohane vaadelda asjaomase turu kontekstis kõigi piirkondade lairiba juurdepääsu hulgiteenuste käivet.

Ettevõtja	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
Tele2	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 11. Turuosad lairiba juurdepääsu hulgiteenuse käivete järgi aastatel 2017-2021

Nagu ülaltoodud tabelist (vt Tabel 11) näha võib, on vaatamata Telia märkimisväärsele turuosale lairiba juurdepääsu ühenduste arvu järgi tema turuosa käivete järgi ...*% kogu lairiba juurdepääsu hulgiteenuse käibest. Käive ühe lairiba juurdepääsu hulgi ühenduse kohta on Tele2-l 2 ...* eurot ja Telial on see ...* eurot. See on seletatav Teliale kehtestatud regulatsiooniga.

Kokkuvõte

Telia turuosa piirkonnas B 2021. aastal teistele ettevõtjatele kasutada antud ühenduste arvu järgi on ...* ühendusega ...*%. Praktikas tähendab see seda, et lairiba juurdepääsu hulgiteenust peaaegu ei kasuta või siis kasutatakse väga vähesel määral. Võib järeldada, et lairibaühendusele juurdepääsu hulgiturg ei arene ehk turule ei sisene uusi teenuseosutajaid, kuna sideettevõtjatel puudub huvi asjaomast teenust vabatahtlikult pakkuda. Seda näitab ka teenuse käive, mis on esitatud kogu Eesti kohta. Regulatsioonita on teenuse käive ühe lairiba juurdepääsu hulgi ühenduse kohta ...* korda ...*. Nõudlus Telia pakutava lairiba juurdepääsu hulgiteenuse vastu on olnud madal. Üks märkimisväärne põhjus võib olla, et jaeturule sisenemine on keerukas ja ressursimahukas, sest jaeturul on raske pakkuda konkureerivat sideteenuste väärtuspakkumist.

4.2.2 Infrastruktuur ja investeeringud

4.2.2.1 Sidevõrgu infrastruktuur

224. Sidevõrgu infrastruktuuri olemasolu, ulatus ja tehniline valmisolek omavad suurt tähtsust lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, kuna vastava infrastruktuuri omamine on eelduseks lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamisel. Laialdase sidevõrgu infrastruktuuri omamine annab ettevõtjale olulise eelise lairibateenuste osutamisel lõppkasutajatele, võrreldes sideettevõtjatega, kellel vastav võrguinfrastruktuur puudub või see on piiratud ulatusega.

225. Eestis osutavad lairibateenuseid peamiselt sideettevõtjad, kes omavad sidevõrgu infrastruktuuri, mille vahendusel osutatakse vastavaid teenuseid lõppkasutajatele. Lairibateenuseid osutatakse ka lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste vahendusel, kuid selliste teenuste osutamise maht on marginaalne.

226. Kuna lairibateenuseid osutatakse põhiliselt ettevõtjale kuuluva sidevõrgu infrastruktuuri vahendusel, st püsivõrgu lairibaühendustele osutatakse juurdepääsu ettevõttesiseselt (ettevõtja osutab lairibaühendusi hulgitasandil oma jaemüügiüksusele, kes nende vahendusel pakub jaateenuseid lõppkasutajatele), on selliselt lairibateenuseid osutavad ettevõtjad vertikaalselt integreeritud.

227. Kui ettevõtjad on ettevõttesiseselt võimelised osutama oma jaeüksustele lairibaühendustele juurdepääsu hulgiteenuseid, on nad järelikult võimelised osutama selliseid hulgiteenuseid ka teistele sideettevõtjatele, kes soovivad ostetud teenuse vahendusel osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele. Turuanalüüsi kaasatud ettevõtjatest osutab üleriigiliselt lairiba teenust ainult Telia. Ettevõtja turujõu kindlakstegemisel omab enne kõike kaalu ettevõtjale reaalselt kuuluv sidevõrk, selle ulatus ning sidevõrgu kasutamine majandustegevuseks.

228. Teised kaasatud sideettevõtjad ei oma jae lairibaühendusi ja seega tõenäoliselt ei ole vajadusel võimelised lühikese ajaga ka lairiba juurdepääsu hulgiteenust pakkuma hakkama.

229. Seega tuleb analüüsida turuanalüüsi kaasatud ettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri suutlikkust osutada lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid, mille tulemusest selgub, millises ulatuses on ettevõtjad potentsiaalselt võimelised vastavaid hulgiteenuseid osutama.

230. Elektroonilise side teenuste osutamiseks kasutatav infrastruktuur jaguneb peamiselt kaheks osaks: ülekandevõrk ja juurdepääsuvõrk.

231. Lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel omab olulist osa nii juurdepääsuvõrgu infrastruktuur kui ka ülekandevõrgu infrastruktuur, mis võimaldavad osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele jaeturul, aga ka teistele sideettevõtjatele hulgiturul. Seetõttu on asjakohane analüüsida turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjate juurdepääsuvõrgu ja ülekandevõrgu infrastruktuuri.

232. Analüüsi kaasatud sideettevõtjatest omab suurima katvusala võrku Telia, kelle võrk katab suuremat osa Eesti territooriumist vt Tabel 9.

233. Lisaks ülekandevõrgule omab lairibaühendusele keskse juurdepääsu hulgiteenuse osutamisel olulist osa juurdepääsuvõrgu infrastruktuur, mis võimaldab osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele, aga ka teistele sideettevõtjatele.

234. Jaetasandil on kõige suurem võimekus lairiba juurdepääsu teenust osutada Telial (vt Tabel 12), kuna ta omab ainsana kõige laiulatuslikumat juurdepääsuvõrku ja seda nii valguskaabelvõrgu osas kui ka järele jäänud vaskkaabelvõrgu osas. Aastal 2021 oli Telial ...*% valguskaabel-juurdepääsu kliendiliinidest.

235. Kõige ulatuslikum lokaalne võrk on Elisal ja see on valdavalt koaksiaalkaabel võrk.

Liini tüüp	Aasta	Telia	STV	Elisa	Tele2	Kokku
Vaskkaabel kliendiliin	2017	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2018	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2019	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2020	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2021	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
Koaksiaal kliendiliin	2017	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2018	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2019	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2020	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2021	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
Valguskaabel kliendiliin FTTB PON	2017	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2018	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2019	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2020	...*%	...*%	...*%	...*%	100%
	2021	...*%	...*%	...*%	...*%	100%

Tabel 12. Jaetasandi juurdepääsuliinide osakaalud Eesti piirkonnas B aastatel 2017-2022

236. Eeltoodust nähtub (vt Tabel 12), et Eesti piirkonnas B lairibateenuse osutamiseks kasutavatest valguskaabel kliendiliinidest ...*% kuulus aastal 2021 Teliale. Samuti ...*% vaskkaablitest, mille vahendusel saab lairiba juurdepääsuteenust osutada.

237. Kaabellevivõrkude vahendusel lairibateenuseid osutavad ettevõtjad (Elisa ja STV) kasutavad erinevates linnades asuvate lokaalvõrkude ühendamiseks üldjuhul teistelt sideettevõtjatelt renditud ülekandeliine või ülekandekanaleid (nn mahurendi kanaleid). Selliseid renditeenuseid osutavad peamiselt Telia ja Tele2. Telia omab ühtset võrgu infrastruktuuri, mida ei oma teised turuanalüüsis käsitletud ettevõtjad. Telia saab ainsa ettevõtjana pakkuda läbi riikliku juurdepääsupunkti jõudmist kõikidesse B piirkondadesse läbi oma võrgu ja oma võrgu lõpp-punktide. Mõningatel juhtudel kasutavad kaabellevivõrgu operaatorid kiurendi kanaleid või kaabelkanalisatsiooni renti ka suuremate linnade erinevates linnaosades asuvate kaabellevivõrkude ühendamiseks.

238. Kaabellevivõrgu operaatorite omandis olevad lokaalsed kaabellevivõrgud ei moodusta ühtset sidevõrgu infrastruktuuri. Seetõttu on omavahel ühendatud lokaalsete kaabellevivõrkude vahendusel lairibaühendusele keskse juurdepääsu hulgiteenuste osutamise võimalused piiratud.

Kokkuvõte

239. Turuanalüüsi läbiviimise käigus vaadeldud ettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri analüüsisist nähtub, et Telia omab kõige laiuldasemat (suuremat osa Eestist katvat) sidevõrgu infrastruktuuri. Telia omandis on 2021. aasta seisuga ...*% aktiivsetest lairibateenuse osutamist võimaldavatest valguskaabel kliendiliinidest.

240. Ülejäänud ettevõtjate vastav hulgiteenuse osutamist võimaldav sidevõrgu infrastruktuur jaetasandil on lokaalse ulatusega. Seega omab Telia sidevõrgu infrastruktuuri, mis võimaldab oluliselt mõjutada ja kontrollida lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamist üle Eesti.

4.2.2.2 Investeeringud sidevõrgu infrastruktuuri

241. Lairiba juurdepääsu hulgituru ja sellega lähedalt seotud jaeturgude areng on oluliselt seotud investeeringutega, mida ettevõtjad on viimastel aastatel teinud.

242. Aastal 2021 on sideettevõtjad ja Eesti elektroonilise side turul investeerinud 51 miljonit eurot, sellest 33 miljonit eurot püsivõrkudesse, so 64,5% kogu turu investeeringutest. Viie aastaga on elektroonilise side võrkudesse analüüsi kaasatud ettevõtjate poolt investeeritud 252 miljonit eurot. Eeldatavalt on nimetatud investeeringud tehtud sidevõrkude ülekande- ja juurdepääsuvõrgu uuendamiseks ja laiendamiseks (aastatel 2017–2021) kokku 151 miljonit eurot, so 60% koguinvesteeringutest.

243. Kuna sidevõrgu infrastruktuuri rajamiseks on vajalikud suured pöördumatud kulud ja investeeringute tagasiteenimise aeg on pikk, siis investeeritakse üldjuhul ainult sellistesse piirkondadesse, kus investeeringute tagasiteenimine on kõige tõenäolisem. Kui piirkonna kohta tehtud uurimus näitab, et sidevõrgu infrastruktuuri investeeringute tagasiteenimise tõenäosus on väike, siis tavaliselt neis piirkondades uut sidevõrku välja ei ehitata ning juba olemasolevat võrku ei uuendata.

244. Vaadeldaval perioodil on turul tegutsevatest ettevõtjatest kõige rohkem investeerinud Telia (aastal 2021 ...*% sidevõrgu investeeringutest). Viie aastaga on Telia investeerinud sideturule ...* miljonit eurot, millest ...* miljonit on investeeringu püsivõrkude infrastruktuuri. Telia on viie aastaga suurema osa oma vaskpaar juurdepääsu võrgustikust moderniseerinud, selle protsessi käigus läinud üle tavaliselt vaskpaar juurdepääsu tehnoloogialt *vectoring*-tehnoloogiale. Lähema viie aasta perspektiivis kavandab Telia investeerida keskmiselt ...* miljonit eurot aastas püsivõrkude infrastruktuuri, mis moodustaks püsivõrkude investeeringutest keskmiselt ...*% aastas.

245. Teiste ettevõtjate investeeringud on olnud väiksemad ja ettevõtted, kes saavad oma võrgu rajamiseks juba planeeritult riigiabi (vt Tabel 13).

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Telia	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
Elisa	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
STV	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
Tele2	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%	...*%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 13 Tehtud ja planeeritavad investeeringud sidevõrku

246. Võrreldes teiste sideettevõtjatega on Telia investeeringute maht suurem nii tehtud kui ka tulevikuinvesteeringute osas (...*% kuni aastani 2026). See on osaliselt põhjendatav Telia omandis oleva sidevõrgu laialdasema ulatusega võrreldes teiste püsivõrgus sideteenuste osutajatega. Täiendavalt nõuab finantsvahendeid lõppkasutajatele jaeteenuste osutamise jätkusuutlik arendamine, kaasajastamine ja kohandamine lõppkasutajate muutuva nõudlusega.

247. Teiste turuanalüüsi kaasatud ettevõtjate investeeringud on samuti olnud enamikus suunatud sidevõrgu infrastruktuuri laiendamisele või kvaliteedi parandamisele.

248. Võrreldes teiste mitte riigiabi saanud sideettevõtjatega on Telia poolt teostatud investeeringute maht sidevõrgu ülekande ja juurdepääsu infrastruktuuri oluliselt suurem. See on osaliselt põhjendatav ka Telia omandis oleva sidevõrgu suurusega, mille erinevate teenuste osutamiseks käigus hoidmine, kaasajastamine ja kohandamine on nõudnud palju finantsvahendeid. Samas ca 1/3 Telia juurdepääsu võrgu mahust osutatakse teenuseid *vectoring*-tehnoloogia vahendusel. Seega on ka investeeringud, mida Telia on teinud valguskaabelvõrkude rajamiseks 1/3 võrra väiksemad.

249. Seega on põhiliseks lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid võimaldavaks investeerijaks Telia, kes kontrollib olulist osa Eestit katvast lairibateenuste osutamist võimaldavast infrastruktuurist ning ühtlasi omab suurimat kliendibaasi lairibateenuste jaeturul (vt kavandi punkt 4.2.1.).

250. Tänu laiaulatuslikule ja suurele sidevõrgule ning seega ka võimalusele osutada märkimisväärselt suures mahus lairibateenuseid.

Kokkuvõte

251. Suuremat osa Eestit katva sidevõrgu omamine annab Teliale suurimad võimalused lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, mis tagab Teliale vastaval turul ka selge eelise konkurentide ees. Viimased peavad selleks, et tagada Teliaga võrreldavas mahus lairibateenuste osutamine, kas arendama välja Teliaga paralleelse infrastruktuuri, kasutama Telia pakutavaid hulgiteenuseid või müüma Telia lairibateenust edasi. Telia seevastu on konkurentidest üsna sõltumatu, kuna tänu suurimale (sh lairibateenuse osutamist võimaldavale) sidevõrgu olemasolule kontrollib ta Eesti piirkonnas B suuremat osa püsivõrgus sideteenuste lõppkasutajatest, kes on ühtlasi potentsiaalsed lairibateenuse lõppkasutajad. Seega omab Telia olulisi eeliseid kõigi teiste lairibateenuseid osutavate ettevõtjate ees piirkonnas B.

252. Telia laiaulatuslik juurdepääsuvõrk võimaldab lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamist, samas 2/3 ulatuses kogu oma vaskpaar-juurdepääsuvõrkude moderniseerimisega *vectoring*-tehnoloogiale vähendab Telia võimalusi osutada kohaliku juurdepääsu teenuseid ning seeläbi võib olla selles piirkonnas ainsaks võimaluseks lairiba jaateenust kasutada läbi asjaomase turu. *Vectoring*-tehnoloogia võimaldab hulgiteenusena osutada lairibajuurdepääsu teenust. Suur osa Telia investeeringutest on tehtud vaskpaar-juurdepääsuvõrkude moderniseerimiseks.

253. Kuigi turuanalüüsi kaasatud kaabellevivõrgu operaatorid avaldavad Teliale konkurentsipurvet suuremates linnades ka Eesti piirkonnas B, ei ole see oluliselt vähendanud Telia võimet tegutseda teistest sideettevõtjatest sõltumatult.

254. TTJA on seisukohal, et Telia eelised, mida ta omab tänu suurimale infrastruktuurile ja laialdasele kliendibaasile, lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, säilivad ka järgneva viie aasta jooksul. Ei ole ka tõenäoline, et ükski alternatiivne operaator oleks võimeline nii kiiresti edukalt rajama uut, Telia juurdepääsu- ja ülekandevõrku kas täielikult või suures osas dubleerivat infrastruktuuri või tegema vajalikke suuremahulisi investeeringuid, et osutada selle baasil vastavaid lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid.

255. Turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri ja investeeringute analüüs näitab, et Telia omandis on ...*% aktiivsetest lairibateenuse osutamist võimaldavatest valguskaabel kliendiliinidest.

256. Ülejäänud ettevõtjate lairibateenuste osutamist võimaldav sidevõrgu infrastruktuur on lokaalne ja ei moodusta ühtset terviklikku sidevõrku. Tegemist on sõltumatute lokaalsete võrkudega. Ükski teine lairibateenuse osutamist võimaldava infrastruktuuri omanik ei suuda tegutseda sõltumatult Teliast, kuna Telia kontrollib suurimat osa ülekande- ja juurdepääsuvõrgust.

257. Seega omab Telia sidevõrgu infrastruktuuri, mis võimaldab oluliselt mõjutada ja kontrollida lairibateenuste osutamist üle Eesti. Teised sideettevõtjad peavad oma lõppkasutajatele lairibateenuste osutamiseks ostma Telia poolt pakutavaid võrguteenuseid (püsiliiniteenus, kaablikanaliseerimise- või vaskpaari rent, lairiba juurdepääsu hulgiteenus). Samuti on suure turujõu hindamisel oluliseks indikaatoriks ettevõtjate investeeringud.

4.3 Potentsiaalne konkurents

4.3.1 Kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle

258. Olemasolevast konkurentsist tuleneva olulise konkurentsipiirangu puudumisel hindab TTJA potentsiaalsest konkurentsist tulenevaid võimalikke piiranguid turul piirkonnas B. Potentsiaalse konkurentsi hindamisel võetakse arvesse, kas turule sisenemine (ja laienemine) on tõenäoline sel määral, et see piiraks sideettevõtte võimet tegutseda oma konkurentidest, klientidest ja lõppkasutajatest sõltumatult.

...*

Joonis 11. Ülekandevõrgus valguskaabli trass (*dark fiber*) kilomeetrites piirkonnas B

259. Nagu jooniselt (Joonis 11) näha võib on kõige suurema ülekandevõrgu valguskaabli kilomeetrite arvuga läbi aastate 2017-2021 riigi abiga ehitatud ELA SA ülekandevõrk e baasvõrk. ELA SA EstWin on üle-eestilise juurdepääsuvõrkude projekti raames rajatud valguskaablil põhinev passiivne võrk maapiirkondadesse, kus täna puudub kvaliteetne ja kiire lairibateenus. EstWin baasvõrk on mikrotoitude (*microduct*) tehnoloogia baasil rajatud optiliste kaablite võrk, mis ühendab võrgusõlmi või juurdepääsuvõrke ning võimaldab hulgimüügitasandil võrguteenuse pakkumist sideettevõtjatele.

260. Tegu on passiivvõrguga, mis tähendab, et ELA SA ise võrguseadmeid ei paigalda ja teenust osutatakse nn pimedat kiudu (*dark fibre*) rentides, tagades kõikidele huvilistele võrdsed rentimise tingimused.

261. Samuti omavad ülekandevõrku väiksemad piirkondlikud ülekandevõrkude omanikud, kes on rajanud oma võrgu Euroopa Liidu toetusfondide rahaga, mille tingimustesse on juba kirjutatud kohustuse tagada juurdepääsu oma võrgule, seega puudub vajadus neid täiendavalt reguleerida. Samuti asuvad nimetatud võrgud piirkondades, kuhu varasemalt ei olnud ükski sideettevõtja veel võrku rajanud. ELA SA omanike ringi kuulub ka Telia. Telia saab kasutada ELA SA ülekandevõrku samadel tingimustel nagu kõik teised sideoperaatorid. Reeglina on aga riigiabiga loodud võrgud piirkondades, kuhu ei ole soovinud ükski sideoperaator oma võrku rajada, pidades seda mitteperspektiivikaks.

262. Üheks näitajaks ettevõtte suurusel ja võimekusest lairiba teenuseid osutada on ülekandevõrgu olemasolu ning suurus. Allpool toodud tabelis (Tabel 14) on toodud B piirkonna ettevõtete ülekandevõrgu turuosad.

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Telia	...%	...%	...%	...%	...%
Elisa	...%	...%	...%	...%	...%
Tele2	...%	...%	...%	...%	...%
ELA SA*	...%	...%	...%	...%	...%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 14 B piirkonna ülekandevõrgu osakaalud aastatel 2017-2021

*riigiabiga

263. Tabelist on näha, et riigiabi meetmete raames rajatud ülekandevõrgu osakaal on aastatel 2017-2021 püsinud stabiilne. Telia turuosa piirkonnas B on ülekandevõrgu osas 2021. aastal ...%.

4.3.2 Pöördumatud kulud

264. TTJA peab pöördumatute kulude olemasolu ja suurust otsustavaks takistuseks turule sisenemisel. Kuna tegemist on võrgu väljaehitamisega, siis on pöördumatud kulud turule sisenemisel üks otsustavamaid negatiivseid külgi. Teiseks otsustavaks teguriks turule sisenemisel, eriti väheste lõppkasutajate arvuga kohtades, on tehtud investeeringu tasuvus ja mitte ainult võrgu ehitamise, vaid ka käitamise kulud. Võrgu arendamise ja käitamise tasuvust vaadeldavates kohtades peab TTJA seega

otsustavaks struktuurseks takistuseks konkureerivate operaatorite sisenemisel turu B piirkonda kuuluvatele objektidele.

265. Eesti piirkonnas B domineerib ühe operaatori infrastruktuur – eelkõige alternatiivsete operaatorite xDSL- või valguskaabelvõrgud või Telia valguskaabelvõrk (keskmiselt ...*% linnalistest geograafilisest üksustest, kus Telia turuosa on üle ...*% vt Lisa 3).

266. TTJA peab oluliseks teguriks turule sisenemisel ka mastaabisäästu. Mastaabisääst on ühiku tootmiskulu alanemine toodangumahu suurenemise tagajärjel. Ettevõtjale, kes siseneb lairiba juurdepääsu hulgiturule, pakkudes teenuseid oma sidevõrgu baasil, võib mastaabisääst olla oluliseks sisenemistõkkeks, kuna suuremahulisest teenuse osutamisest saadav kulude kokkuvõtte annab konkurentsieelise turul juba tegutsevatele suure turuosaga ettevõtjatele. Samas on piirkondades, kus eksisteerib Telia juurdepääsu võrk, võimalik lairiba juurdepääsu turule siseneda samaväärse mastaabisäästuga kasutades Telia virtuaalset juurdepääsuteenust (VULA).

267. Seega eksisteerivad uutele lairiba juurdepääsu hulgiturule sisenejatele kõrged sisenemistõkked, kuna nimetatud turu koosseisu kuuluvate hulgitteenuste osutamiseks on vajalik suur pöördumatute kuludega investeering.

4.3.3 Mastaabisääst

268. Kõrgeid struktuurseid tõkkeid võib vähendada mastaabi- ja/või profiilisääst. Mastaabisääst on keskmise tootmiskulu alanemine toodangumahtude suurenemise tagajärjel. Tooteühiku kulud võivad alaneda tänu suurte sisendikoguste ostmisega kaasnevatele mahuallahindlustele ja/või uurimis- ja teadustöösse investeerimisele, mis tõhustab tootmist.

269. Majandusteooria kohaselt on mastaabisäästuga tegemist juhul, kui väljundi kahekordistamisel kasvab väljundi mahu suurendamiseks tehtud kulu kahekordsest väiksemas määras. Arvesse tuleb võtta majanduses toimivat skeemi, mille juures toote või teenuse keskmised kulud vähenevad toodangu või teenuse mahu kasvades.

270. Tegelikult tähendab see asjaolu, et uue turule siseneva teenusepakkuja jaoks muutub enesekehtestamine turul raskemaks. Seda seetõttu, et turule sisenedes on ettevõtja teenuse osutamise mahud väikesed. Madalamad teenuse ühikukulud on seotud suurema teenuste osutamise mahuga. Seega eeldab turule edukas sisenemine uutelt turule tulijatelt piisava hulga lõppkasutajate olemasolu. Samuti ei oma mastaabisäästu ettevõtjad, kes on küll turul juba pikemat aega tegutsenud, kuid kelle turuosa ei ole arvestatava mastaabisäästu saavutamiseks piisavalt suur.

271. Otsuse kavandi punktis 4.2.2. on välja toodud, et Telia omab suuremat osa Eestit katvat ülekande- ja juurdepääsu võrku, mistõttu on Telial võimalik saavutada piiritletud turul ka suurt mastaabisäästu. Kuna teised turuanalüüsi kaasatud ettevõtjad ei oma sellises ulatuses võrku, vaid nende lairibateenuse osutamist võimaldavad sidevõrgud on lokaalse ulatusega ning mitu lokaalvõrku ei pruugi ka omavahel alati ühendatud olla (samuti on nad oma kogumahult väiksemad), siis ei ole neil Teliaga sarnases ulatuses mastaabisäästu saavutamine ilmselt võimalik.

272. Eeltoodust järeldub, et mastaabisäästu puudumine või väiksus on lairiba juurdepääsu hulgiturul oluliseks sisenemistõkkeks. Samuti annab võrreldes teiste sideettevõtjatega suuremahulisest teenuse osutamisest saadav kulude kokkuvõtte tugeva konkurentsieelise Teliale.

4.3.4 Vertikaalne integratsioon

273. Vertikaalselt integreeritud sideettevõtja omab märkimisväärseid tõhususi tulenevalt oma tegutsemisest nii eelnevatel kui ka järgnevatel turgudel. Sellised tõhususi saab kanda üle ka oma lõppkasutajatele näiteks konkurentsivõimelisemate hindade, madalamate tehingukulude ja/või parema tootekvaliteedi näol. Vertikaalne integratsioon võib aga endast kujutada ka turule sisenemistõket, kui

ettevõtte tegutsemine tootmis- või turustusahela mitmel tasandil tõstab uute sideettevõtjate turule sisenemise kulusid. Samuti võib integreeritud sideettevõtja omada võimalusi sulgeda konkurents väärtusahela ühel või mitmel tasandil, mis omakorda võib takistada uute sideettevõtjate turule sisenemist. Näiteks piirkondades, kus vertikaalselt integreeritud sideettevõtja juurdepääs lairibajuurdepääsu teenusele on piirkonna ehitusregulatsioonist tulenevate piirangute tõttu või kõrgete ehituskulude ja raskesti saavutatava mastaabisäästu tõttu.

274. Ettevõtjat, kes omab üheaegselt teenuse osutamiseks vajalikku infrastruktuuri ja tegeleb nii toote/teenuse tootmise, turustamise kui ka müügiga nii hulgi kui jaeturul, saab lugeda vertikaalselt integreeritud ettevõtjaks. Eestis osutavad piiritletud turu koosseisu kuuluvaid hulgitteenuseid selleks vajalikku infrastruktuuri omavad ettevõtjad peamiselt enda tarbeks ning ei müü seda teenust edasi teistele sideettevõtjatele. Kuna jaetasandi lairibateenuseid osutatakse põhiliselt sideettevõtjale kuuluva sidevõrgu infrastruktuuri vahendusel, (st ettevõttesiseselt osutatakse juurdepääsu hulgitteenust ettevõtja jaemüügiüksusele, eesmärgiga osutada jaeteenust lõppkasutajatele), on sellisel lairibateenuseid osutavad ettevõtjad vertikaalselt integreeritud. Seega võib kõiki analüüsi kaasatud sideettevõtjad lugeda vertikaalselt integreeritud ettevõtjateks.

275. Turuanalüüsis käsitatavate ettevõtjate hulgast on Telia vertikaalselt integreeritud elektroonilise side ettevõtja, kellel on arenenuim kõiki võrgutasemeid kattev sidevõrk ning kellel on sellest tulenevalt võimalik toota iseendale vajalikke mitmekesiseid sisendteenuseid. On ilmne, et Telia osutab laias valikus teenuseid nii jae- kui ka hulgitasemel ning ükski tema konkurentidest ei suuda pakkuda sarnast laiaulatuslikku sideteenuste kombinatsiooni.

276. Vertikaalselt integreeritud ettevõtja puhul on võimalik, et teenuse pakkuja turujõud hulgiturul kantakse üle jaeturule või vastupidi ning tekib nn hindade kokku surumine kahe lähedalt seotud turu vahel. See aga takistab uute turule tulijate turule sisenemist. Juhul, kui teenuste pakkuja, kes on vertikaalselt integreeritud ettevõtja, on monopoolses seisundis ühel turul, saab ta mõjutada konkurentsiolukorda ka selle turuga lähedalt seotud turul, kus ta ei ole monopoolses seisundis. Selline tegevus on võimalik seeläbi, et piiratakse juurdepääsu monopoolselt osutatavatele teenustele või toimub teenuste subsideerimine monopoolse turu ja sellega lähedalt seotud turu vahel, kus konkurents toimib.

277. Vertikaalselt integreeritud ettevõtja võib oma turujõudu laiendada lähedalt seotud turgudele ka seeläbi, et säilitab ainu- või eelisjuurdepääsu oma müügi- ja hanketurgudele, kuhu ta oma konkurentidele juurdepääsu ei võimalda. See kehtib ka Telia lairiba-ühendusele juurdepääsu hulgitteenuse puhul. Nii lairiba juurdepääsu hulgituru kui ka sellega lähedalt seotud jaeturgude puhul on Telial võrreldes konkurentidega ülimuslik turupositsioon. Seega väljendab Telia vertikaalne integreeritus koosmõjus tema omandis oleva sidevõrgu infrastruktuuri ulatuslikkusega Telia suurt turujõudu.

4.4 Tasakaalustav ostja jõud lairiba juurdepääsu hulgiturul

278. Euroopa Kohtu konkurentsi-alase kohtupraktika kohaselt väljendab märkimisväärset turujõudu ettevõtja suutlikkus tegutseda turul märkimisväärsel määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest. Ettevõtja suutlikkust turuosalistest sõltumatult käituda võib vähendada tasakaalustav ostja jõud (*countervailing buyer power*), mis põhimõtteliselt kujutab endast kliendi läbirääkimise jõudu vahetult teenuse või toote pakkujaga. Selline jõud ilmneb siis, kui kliendil on märkimisväärne mõju teenuseosutaja hinnakujunduslikule käitumisele või kui klient takistab teenuseosutajat tegutsemast temast märkimisväärses ulatuses sõltumatult.

279. Tasakaalustava ostja jõu olemasolu ja ulatust on asjakohane ja oluline käsitleda juhtudel, kui on tegemist kõrge kontsentratsiooniga turgudega ja kui teenuseosutaja on monopoolses seisus.

280. Üldtunnustatud majandusteooria kohaselt on ratsionaalselt tegutseva monopolisti eesmärk maksimeerida oma kasumit, määrates teenustele ja toodetele monopoolsed hinnad. Tavaliselt järgneb sellisele käitumisele ebapiisav tootlikkus, ülemäärased hinnad ja seega ka heaolu langus.

281. Telia omab ...% aktiivsetest lairibateenuse osutamist võimaldavatest valguskaabelkliendiliinidest, mille kaudu on võimalik lairibateenuseid osutada. TTJA hinnangul ei oma ükski lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutavaid teenuseid tarbiv ettevõtja märkimisväärsel mõju Telia lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste hinnakujunduslikule käitumisele, kuna puuduvad võimalused samaväärsete alternatiivsete juurdepääsu hulgitenuste tarbimiseks.

282. Klientide poolse mõju puudumine Telia hinnakujunduslikule käitumisele lairiba juurdepääsu hulgiturul tuleneb sellest, et kliendid ei oma ülevaadet selle kohta, kas temale osutatavaid jaeteenuseid osutav teenuseosutaja kasutab jaeteenuste osutamiseks oma sidevõrku või osutab teenust teiselt sideettevõtjalt renditud sidevõrgu vahendusel. Lisaks eelnevale ei pruugi lairibateenuse jaehinnad olla jäigalt sõltuvuses lairibaühendusele juurdepääsu hulgitenuste hindadest, kuna jaeturgu ei reguleerita ja sellel turul ei rakendata hinnaregulatsiooni. Seega võivad ettevõtjad lairibateenuste jaehindu vabalt kujundada ning jaeteenuse kliendid ei saa oma käitumisega mõjutada lairibaühenduse juurdepääsu hulgitenuse hindu.

283. Teised turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjad omavad võrreldes Teliaga tunduvalt väiksemat ülekande- ja juurdepääsuvõrgu mahtu (vt otsuse punkti 4.2.2.) ja nende sidevõrkude leviala on suhteliselt piiratud (linnad ja teised suuremad asulad). Sellest tulenevalt ei saa nad tegutseda konkurentidest ja klientidest märkimisväärses ulatuses sõltumatult, kuna klientidel on võimalus kasutada Telia (kes omab kõige laiaulatuslikumat sidevõrku) poolt pakutavat samaväärset hulgitenust.

284. Eeltoodust tulenevalt puudub Telia poolt pakutavaid lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid kasutavatel ettevõtjatel tasakaalustav ostja jõud Telia hinnakujunduslikule käitumisele. Teliaga lairiba juurdepääsu hulgiturul konkureerivad ettevõtjad on ostjate käitumisest sõltuvad ja nende kliendid omavad teatavat mõju hinnakujunduslikule käitumisele.

5. MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJAKS TUNNISTAMINE

285. Eelmises peatükis väljatoodud asjaolud väljendavad selgelt, et piiritletud sideturul konkurents ei toimi ning Telia omab lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärsel turujõudu.

286. Piiritletud turul turuanalüüsi käigus tuvastatud asjaolud, millest selgub, et nimetatud ettevõtja omab märkimisväärsel turujõudu asjakohasel turul, on järgmised:

- Telia suur turuosa lairiba juurdepääsu hulgiturul;
- Telia suur turuosa lairiba juurdepääsu hulgituruga vertikaalselt allapoole seotud jaeturul;
- Telia laialdane sidevõrgu infrastruktuur, mida on raske dubleerida;
- Telia tugev vertikaalne integratsioon;
- piiritletud turul eksisteerivad kõrged sisenemistõkked.

Tulenevalt ülaltoodust ning juhindudes ESS § 46 teeb TTJA ettepaneku tunnistada Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärsel turujõuga ettevõtjaks.